

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Skolbibliotek ger ökad läslust?

- en jämförande sambandsstudie mellan 96 elever i åldrarna 9-10 år, där 48 av eleverna går på en skola som har ett väl fungerande skolbibliotek -

Zandra Gustafsson & Carolina Lidén

LAU 350

Handledare: Ann Boglind

Examinator: Maj Asplund Carlsson

Rapportnummer: VT 06 1080-001

Abstract

Institution: Litteraturvetenskapliga Institutionen
Författare: Carolina Lidén och Zandra Gustafsson
Titel: Skolbibliotek ger ökad läslust?

Bakgrund

Som blivande pedagoger förstår vi att det är viktigt att tidigt skapa läslust och lust att lära, hos eleverna. Vi anser att det är viktigt att eleverna får vistas i miljöer med mycket böcker, för att de ska få möjligheten att uppleva litteraturen som en naturlig del av livet. Med tanke på att eleverna vistas i skolan stor del av sin uppväxt, anser vi att skolor bör ha tillgång till väl fungerande bibliotek, där eleverna kan få hjälp av en skolbibliotekarie. Då inte alla elever har föräldrar som förebilder vad gäller läsning, och som inte heller stimulerar och uppmuntrar barnen till läsning, är det viktigt att pedagoger och skolbibliotekarie lyckas skapa läslust hos eleverna. Om läslusten väcks bidrar detta förmodligen till att eleverna blir goda läsare och får större möjlighet att tillägna sig kunskaper i skolans alla ämnen. En faktor som vi tror har betydelse för elevernas läsutveckling är tillgången till ett väl fungerande skolbibliotek. I vårt arbete avser vi att göra en jämförande sambandsstudie med 96 elever i åldrarna 9-10 år. Hälften av eleverna går i en skola med ett väl fungerande skolbibliotek, medan den andra skolan saknar ett skolbibliotek.

Syfte och frågeställningar

Syftet med examensarbetet är att undersöka om väl fungerande skolbibliotek skapar läslust och lust att lära, hos elever i åldrarna 9-10 år. Frågorna vi ställer oss är:

- Kan ett väl fungerande skolbibliotek skapa läslust och lust att lära, hos eleverna?
- Vilka ytterligare faktorer är viktiga för att väcka läslust hos eleverna?

Metod och material

Vi har valt att använda metoderna: kvantitativ jämförande sambandsstudie samt deltagande observation. Vi har även haft samtal med pedagogerna i de respektive klasserna i samband med enkätundersökningen. Vårt empiriska material har vi inhämtat i form av enkätundersökning, egna anteckningar från samtal samt från observationer.

Resultat

Vår undersökningsgrupp består av 96 informanter i åldrarna 9-10 år. Den hypotes vi ställt oss, dvs. att väl fungerande skolbibliotek skapar läslust, kan vi genom vår egen undersökningsdel varken falsifiera eller verifiera. Något som vi i undersökningen kan observera är att, eleverna på skolan som har ett skolbibliotek och arbetar på ett undersökande sätt, dvs. att eleverna läser sig till kunskaper i faktaböcker som de själva inhämtat från skolbiblioteket, har en något bättre läsförståelse. Detta observerade vi genom att eleverna ställde färre frågor angående enkäten, tog kortare tid på sig att fylla i enkäten, samt att svaren var generellt utförligare skrivna, i jämförelse med eleverna i skolan utan skolbibliotek. Vi kan också se att eleverna, i skolan med skolbibliotek, i större omfattning kan svara på frågan om de har någon favoritbok och på frågan om de kan tipsa oss om någon bra bok. Detta ser vi som ett tecken på läslust, men huruvida skolbiblioteket har någon inverkan till läslusten kan vi inte urskilja. Däremot kan vi genom litteraturbakgrunden se att väl fungerande skolbibliotek kan skapa lust att lära och läsa, hos eleverna.

Nyckelord: Läslust, läsutveckling, skolbibliotek, läsmiljö och livslångt lärande.

Förord

Det här examensarbetet handlar om huruvida skolbibliotek ger elever ökad läslust. Vi som skriver har observerat att det under vår lärarutbildning på Göteborgs universitet, upprepande gånger och i olika kurser, har talats om att språket och läsning är nyckeln till kunskap. Vi anser att ett väl fungerande skolbibliotek bör vara ett viktigt pedagogiskt redskap som finns tillgängligt för att, förhoppningsvis, öka elevers läslust och läskompetens.

Vi som skriver känner att vi som barn inte blev stimulerade till att läsa. Skolbiblioteken som fanns på våra skolor var mörka och dystra ställen som man helst undvek. Vi fann ingen läslust då, och förstår nu att vi gick miste om en hel del bra läsning.

Efter att vi hade samtalat om skolbibliotek och jämfört våra VFU-skolors bibliotek, började vi fundera på om det kan vara någon skillnad i våra VFU-elevers läslust, och om skolbiblioteken i så fall kunde vara en bidragande faktor till skillnaden. När vi började jämföra olika skolors bibliotek kunde vi också märka en väsentlig skillnad i kvalitet. En del skolor har som vi ser det väl fungerande skolbibliotek med stort utbud av litteratur, anställd skolbibliotekarie och en läsvänlig och inbjudande miljö. Medan andra skolor mer eller mindre har en skrubbskolor som skolbibliotek. Detta i sin tur inspirerade oss att skriva om skolbibliotek i examensarbetet.

Till att börja med läste vi in oss på relevant litteratur för att bygga vårt arbete på tidigare forskning och teorier. Sedan bestämde vi oss för vilka böcker och fördjupningar vi ville ha med. Vi valde dessutom att göra en kvantitativ sambandsstudie där vi undersöker läslusten hos elever som har ett väl fungerande skolbibliotek, kontra elever som inte har tillgång till något skolbibliotek. Vi var i kontakt med skolbibliotekscentralen för Göteborg och fick där rekommendationer om två lämpliga skolor för vår undersökning.

Under arbetets gång har vi känt arbetsglädje och vi har kompletterat varandra väl. Vi har känt att vi har samspelat och har delat upp arbetet lika, så att ingen har belastats mer än den andre.

Vi vill härmed passa på att tacka vår eminenta handledare Ann Boglind för all hjälp med vårt arbete. Vi vill också tacka de elever och pedagoger som ställt upp för oss, utan er hade vi inte kunnat utföra vår undersökning.

Göteborg 2006

Zandra Gustafsson & Carolina Lidén

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
Innehåll	4
1. Inledning	5
2. Syfte och frågeformulering	6
3. Begreppsdefinitioner	6
4. Styrdokument	7
4:1 Synen på skolbibliotek har växlat	7
4:2 Läroplan och bibliotekslag	8
4:3 Kursplan för svenska	9
4:4 Skolbiblioteksstatistik	9
5. Litteraturbakgrund	10
5:1 Livslångt lärande	10
5:2 Utgå från elevens intressen	11
5:3 Om läslust	12
5:4 Vilken är skolbibliotekets funktion och vilka faktorer bidrar till läslust?	14
5:5 Statens offentliga utredningar	15
5:6 Vilka satsningar görs av staten och organisationer?	16
5:7 PIRLS	17
5:8 Projektet - Listiga räven	18
6. Metod	21
6:1 Val av metod	21
6:2 Material	21
6:3 Val av undersökningsgrupp	22
6:4 Avgränsningar	22
6:5 Undersökningens genomförande	22
6:6 Enkät	23
6:7 Studiens tillförlitlighet	24
6:8 Forskningsetik	25
7. Resultatredovisning	26
7:1 Deltagande observation	27
7:2 Enkätredovisning	28
8. Analys av resultat	37
9. Slutdiskussion	38
10. Slutord	42
Referenslista	43
Bilaga 1 – enkätundersökning	45

1. Inledning

I vårt examensarbete undersöker vi om ett väl fungerande skolbibliotek kan skapa läslust och lust att lära, hos elever. Vi undrar också hur läslust skapas hos eleverna. Vilka faktorer styr? Vår uppfattning är att läslust leder till en god läsförmåga, vilket i sin tur gynnar elevernas inläring, och skapar goda förutsättningar för dem att tillägna sig kunskaper inom flera andra områden än bara det språkliga t.ex. matematik. Detta gynnar således elevens livslånga lärande.

Under våra år på lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, och då främst under våra VFU-perioder (verksamhetsförlagd utbildning), har vi sett tydliga tecken på att många elever i skolan läser böcker för att läraren har sagt åt dem att göra så. I många fall tycker eleverna själva inte att det de läser är av större intresse för dem. Vi tror på att den största drivkraften till lärande är om viljan finns hos eleven. Om eleven tycker att det som läses är intressant och relevant, underlättar detta för elevens lärande. Vi anser därför att det som eleven läser bör ha sin utgångspunkt i elevens intresse samt att hon/han bör uppmuntras till att läsa och stimuleras i sin läsutveckling.

Vi anser att det är viktigt att barn får uppleva läsning tidigt. Detta för att barnen ska inspireras till, få intresse för och att lusten till läsning ska väckas. Läsning öppnar dörrar till en helt ny värld för barnen. En värld där de kan få uppleva, känna sorg och glädje, ta del av olikheter och andras erfarenheter. Läslusten bör ständigt stimuleras och läsningen ska upplevas som en positiv del av livet. Det är viktigt att läsningen och läslusten följer eleverna under hela deras utbildningstid, då detta skapar goda förutsättningar att lyckas i skolans ämnen. På sikt kan detta leda till att eleverna väljer att fortsätta sina studier på en högre utbildningsnivå.

En faktor som vi tror har betydelse för elevernas läsutveckling och läslust är tillgången till ett väl fungerande skolbibliotek med en engagerad och inspirerande skolbibliotekarie. Vi tror dessutom att faktorer som att stimulera och uppmuntra eleven till läsning, bidrar till att eleven känner tilltro till sin egen förmåga och får en positiv inställning till ett aktivt läsande. Allt detta sammantaget tror vi att ett skolbibliotek skulle kunna bidra till om det är väl fungerande. Tidiga satsningar på språkutveckling, läsning och skrivning, kan också ge större möjligheter att i tidigt skede upptäcka elever med läs- och skrivsvårigheter. Vi anser därför att det borde satsas mer medel och resurser på skolbibliotek för att stimulera elever till ett aktivt läsande.

Att miljön spelar stor roll för elevers lärande, är ytterligare en aspekt som vi tror på. Skolor och skolbibliotek som har en bra miljö med god litteratur, läshörna och inbjudande rum - en miljö som väcker lust och glädje - borde gynna elevers lärande på ett positivt sätt. Det har gjorts ett antal satsningar på skolbibliotek och läsfrämjande verksamheter, som givit positiva resultat på elevers läsförmåga. Vi anser att skolbibliotekets pedagogiska arbete bör synliggöras och förankras i högre grad än vad som görs idag. Skolbibliotekets roll och funktion bör tydliggöras, detta för att skolbiblioteket ska nyttjas maximalt i det pedagogiska arbetet.

2. Syfte och frågeformulering

Syftet med examensarbetet är att undersöka om väl fungerande skolbibliotek skapar läslust och lust att lära, hos elever i åldrarna 9-10 år. Frågorna vi ställer oss är:

- Kan ett väl fungerande skolbibliotek skapa läslust och lust att lära, hos eleverna?
- Vilka ytterligare faktorer är viktiga för att väcka läslust hos eleverna?

3. Begreppsdefinitioner

Nationalencyklopedins definition av skolbibliotek:

Skolbibliotek, bibliotek i grundskolor och gymnasieskolor som tillhandahåller resurser i form av medier, teknik och personal för att tillgodose elevers och lärares behov av litteratur och information i skolarbetet (www.ne.se).

Kulturrådets definition av skolbibliotek, ur Statens kulturråds rapport (1999: 1):

Ett skolbibliotek är ett bibliotek som ser ut som och fungerar på ett sådant sätt att det utgör ett stöd för elevernas lärande och för skolans uppgift att leva upp till läroplanens mål (Ögland, 2002, s. 5).

Professor Limbergs definition av skolbibliotek, citerat från (Limberg, 1990. s.69):

Skolbibliotek är ett rum för böcker och andra medier, ett system för registrering och möjligheter att finna en bestämd bok, kunnig personal som ansvarar för och driver verksamheten och till sist ett program, där biblioteket bidrar till att höja kvaliteten på undervisning och inläring (Limberg, 2002, s. 13).

När vi i examensarbetet använder oss av termen *väl fungerande skolbibliotek* menar vi ett bibliotek som har ett stort utbud av olika sorters litteratur, engagerad och inspirerande personal samt en läsvänlig och inbjudande miljö.

Med läslust menar vi elevers frivilliga läsning av all sorts litteratur, inte enbart skönlitteratur. Lusten ska vara naturlig hos eleven och med läslust menar vi inte påtvingad läsning från lärare. Läsningen ska kännas givande och lustfylld, och eleven ska känna nytta och glädje av den.

4. Styrdokument

I genomgången av styrdokument kommer vi först att se på hur skolbiblioteken omnämns i läroplaner från 1940-talet och fram till idag. Några viktiga händelser kommer också att tas upp. Anledningen till att vi tar upp historiken är för att se hur utvecklingen av, samt inställningen till skolbibliotek har sett ut. Har utvecklingen varit positiv eller negativ? Vad står i dagens läroplan och vad säger bibliotekslagen? Hur ser nu gällande kursplan ut för svenska och vad visar skolbiblioteksstatistiken?

4:1 Synen på skolbibliotek har växlat

I boken *Livsviktigt: prisbelönta skolbibliotekarier och skolbibliotek i centrum* (2004), påpekas det att så tidigt som i 1940-talets skolutredning och skolkommission talade man om vikten av ett starkt skolbibliotek. Sedan dess har skolbibliotekets roll och funktion diskuterats fram och tillbaka. I läroplanerna har synen på skolbibliotek varierat under åren och skolbibliotekets roll och uppgift har ifrågasatts och diskuterats. Vidare har saknaden av uppsatta mål för skolbiblioteket och osäkerhet i hur arbetet skall bedrivas, och vad dess främsta uppgift är, gjort det svårt att finna bra och fungerande arbetsätt och tydliga mål för dess verksamhet. Avsaknaden av en gemensam pedagogisk syn på skolbibliotek har satt hinder i vägen för bibliotekets framgång och utveckling i skolans arbete.

Omnämmandet av skolbibliotek har som sagt växlat i läroplanerna. I 1969 års läroplan för grundskolan, Lgr69, fanns inte skolbibliotek nämnt. I läroplanen Lgr80 fanns skolbiblioteken med, men dess medverkan gav inga större synliga resultat i grundskolan. Under 1990-talet däremot skedde flera positiva händelser för skolbibliotekets roll och utveckling. År 1994 fick vi en ny läroplan för det obligatoriska skolväsendet Lpo94. I Lpo94 anges mål och resultat. Det är nu upp till varje skola att enskilt planera sitt arbete och därmed skapas det bättre möjligheter för ett samarbete mellan skolans aktörer, som t.ex. pedagoger och skolbibliotekarier, att planera, bedriva och utvärdera undervisning gemensamt.

I mitten av 1990-talet bildades Nationella skolbiblioteksgruppen i samband med Lpo94. En anledning var att det saknades en nationell organisation. Denna skolbiblioteksgrupp består av flera svenska organisationer och myndigheter och deras främsta syfte och uppgift är att bevara och utveckla skolbiblioteken. Samma år hölls också konferensen Skolbiblioteket i lärande miljö. Det lades stor vikt vid det som sägs i Lpo94 och konferensen bidrog till att en debatt kring skolbibliotek skapades. Vid samma tid bjöds skolan in av Folkbiblioteket och Länsbiblioteket för att prata om skolbiblioteken. (*Livsviktigt*, 2004) Vidare fick barn- och skolbibliotek statligt stöd till inköp av litteratur, ett uppdrag som gavs till Kulturrådet. På flera håll arbetade man för att stärka skolbibliotekets ställning. Bland annat genomförde Skolverket kvalitetsgranskningar, i vilka man tittade på elevers låga läs- och skrivförmåga och på undermåliga skolbibliotek. Nu ökade kraven på tydligare arbete med läs- och skrivutveckling i alla årskurser. Positivt för barns och elevers språkliga förmåga var Skolverkets projekt Skola i utveckling, som poängterade vikten av språklig kompetens och vikten av att arbeta med den i alla skolans ämnen. *Skolverket i Sverige* är en rapport som Kulturrådet presenterade 1999. I rapporten visade man på betydelsen av en drivande rektors roll för att skolans bibliotek ska bli ett väl fungerande och framgångsrikt skolbibliotek. Två uppdrag som Skolverket fick år 2000 resulterade i projektet Språkrum, vilken i sin tur ledde till att det år 2001 skrevs en överenskommelse mellan Skolverket och Kulturrådet.

Överenskommelsen handlade om samarbete kring frågor om språkutveckling och skolbibliotekens pedagogiska roll. (*Livsviktigt*, 2004)

I boken *Livsviktigt* poängteras vikten av samarbete mellan olika instanser, då detta kan ge ökad kunskap och insikt om skolbibliotekets betydelse. Författarna anser att det är viktigt att stimulera till en fortsatt syn på det livslånga lärandet. Boken tar också upp att mer kunskap om skolbibliotek och dess betydelse är viktigt när nya satsningar skall ske, för att veta vilka resurser som behövs. Ökad kunskap om skolbibliotek behövs också för att kunna utforma bibliotekets verksamhet, profilering etc.

4:2 Läroplan och bibliotekslag

I läroplanen, Lpo94, står det följande: "Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva skall varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga." (Lpo94, s. 7). Under rubriken God miljö för utveckling och lärande, står det att "[v]arje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter" (Lpo94, s. 9). Vidare står det bl.a. att skolan skall ge trygghet och vilja och lust att lära. Ett mål som skolan skall sträva efter är att varje elev utvecklar nyfikenhet och lust att lära. Det är skolans ansvar att varje elev efter genomgången grundskola "behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift" (Lpo94, s. 12).

I läroplanen står också att det är rektorns ansvar att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, bra läromedel och annat stöd för att på egen hand kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek och datorer - en av få hänvisningar till skrivningarna i Bibliotekslagen. Om rektorns betydelse för skolbibliotekets utveckling tar rapporten *Tid för lärande* (2003) från Skolverket upp:

Utan en medveten rektor kan inte skolbiblioteket bli ett modernt stöd för den undervisning som i bästa fall växer fram under 2000-talet: en undervisning som bygger på både traditionell förmedling och ett forskande arbetssätt (*Livsviktigt*, 2004, s. 26-27).

I bibliotekslagen (SFS nr: 1996: 1596) finns bestämmelser för skolbibliotek:

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

7 § Kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten.

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning (www.kulturradet.se).

Från och med 1 januari, 2005 kom ett tillägg i bibliotekslagen om att ”skolbibliotek skall samverka och att kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna” (www.skolbibliotek.se). Skollagen som vi har nu gäller från 1985 men har blivit ändrad flera gånger efter det. Skollagen nämner ingenting om skolbibliotek. (www.skolbibliotek.se)

4:3 Kursplan för svenska

I kursplanen för svenska (Skolverket, 2000) står det att språket och litteraturen har betydande effekter för elevens identitetsutveckling. Det står vidare att genom kommunikation och samarbete med andra så har vi språket till hjälp. Genom språket bildas kunskap. Några av målen som vi i skolans undervisning i svenska bör sträva efter att eleven uppfyller är:

- Att eleven ”utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att läsa litteratur samt gärna läser på egen hand och av eget intresse”
- Att eleven ”utvecklar sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag och att anpassa läsningen och arbetet med texten till dess syfte och karaktär”
- Att eleven ”stimuleras till eget skapande och till eget sökande efter meningsfull läsning samt till att ta aktiv del av kulturutbudet” (www.skolverket.se).

I kursplanen för svenska (2000) behandlas även vikten av att elevernas begreppsvärld vidgas, detta bidrar bl.a. språkutvecklingen till. Svenskämnet har huvudansvaret för elevernas språkliga utveckling, vilket bl.a. innebär en förmåga att uppleva och tillgodogöra sig litteratur. Språket och litteraturen är svenskämnets största områden och en källa att hämta kunskap ur för att förstå världen omkring oss. Språket är vår huvudsakliga kod för lärande, som underlättar och skapar större förmåga hos oss att erövra nya begrepp och att lära oss att se sammanhang, tänka logiskt, granska kritiskt och att värdera.

Ett av målen som eleven ska ha uppnått i slutet av det femte skolåret är att ”kunna läsa med flyt både högt och tyst och uppfatta skeenden och budskap i böcker och saklitteratur skrivna för barn och ungdom, kunna samtala om läsningens upplevelser samt reflektera över texter” (www.skolverket.se).

4:4 Skolbiblioteksstatistik

Skolbiblioteksstatistiken för år 2002, där 90 % av Sveriges grundskolor deltog, visar att biblioteksservicen har ökat i betydande utsträckning sedan 1999. Mer än varannan grundskoleelev har tillgång till fungerande biblioteksservice. Fungerande biblioteksservice innebär att skolan har ett bibliotek som är bemannat minst 6 timmar i veckan. Skolbiblioteket kan också vara integrerat med folkbiblioteket. När det gäller antal skolor så saknar hälften av landets friskolor bibliotek eller bibliotekspersonal, jämfört med de kommunala skolorna där siffran är 17 procent. (www.kulturradet.se)

5. Litteraturbakgrund

I genomgången av litteratur kommer vi först att belysa teorier som handlar om elevers livslånga lärande samt vikten av att utgå från elevernas intressen. Genom dessa teorier hoppas vi kunna få svaret på frågan om vilka faktorer som är viktiga för att elever ska kunna lära. Vidare ser vi på vad forskningen säger om barns läsning och vilka faktorer som bidrar till att elever finner läslust.

Vi kommer att belysa skolbibliotekets funktion och vad skolbiblioteket kan bidra med vad gäller att skapa läslust hos eleverna. Betydande faktorer som vi kommer att ta upp och som har en inverkan på barns läslust är bland annat miljö och skolbibliotekarie. Därefter ser vi på vad statens offentliga utredningar rekommenderar i frågan om skolbibliotek, samt vilka satsningar staten och organisationer gör för skolbibliotekens utveckling och läsfrämjande insatser.

I en internationell undersökning, *PIRLS*, som handlar om elevers läsförmåga, fokuserar vi på delen som handlar om attityder till läsning. Vi kommer även att ta upp *Listiga räven-projektet* som arbetar med läsinlärning genom skönlitteratur. Vi tar upp dessa två undersökningar/projekt för att belysa exempel på hur elevers läslust kan väckas, samt vilka goda effekter det kan ge för elevers lärande.

5:1 Livslångt lärande

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) talar om det livslånga lärandet. Då individen växer och förändras är det oväsentligt vad varje barn kan vid en specifik tidpunkt. De menar att barn föds med lust och förmåga och att barnet utvecklas i samspel med omgivningen. De poängterar att språket och att kunna läsa utgör grunden för allt lärande. Detta är en betydande byggsten för barnets fortsatta lärande. Pramling Samuelsson och Sheridan skriver i sin bok *Lärandets grogrund* att språk och lärande utvecklar varandra i en oavbruten växelverkan.

Barn erövrar omvärlden genom språket. Språket är ett sätt att nyskapa, återskapa och hålla fast vid det betydelsefulla inom den egna kulturen och samhället. Den som inte kan uttrycka tankar och upplevelser i tal och skrift eller kan läsa, är på många sätt utestängd från gemenskapen med andra människor (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999, s.71).

Språk och lärande hänger oskiljaktigt samman liksom språk och identitetsutveckling (www.skolverket.se). Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) skriver att genom språket kommunicerar vi, och genom den språkliga förmågan utvecklas vi individuellt och vår sociala förmåga växer. Barns muntliga och skriftliga språk utvecklas genom sociala situationer med vuxna och andra barn, såväl i vardagliga och funktionella sammanhang som i lek. De menar att genom språket blir den enskilda människan synlig för sig själv och för andra. Genom att vara öppen för barns nyfikenhet och dess lust att lära stödjer man barnets språkutveckling.

Lärandet och lärandets lust är huvudsaken med både skolan och skolbiblioteket, traditionellt och fortfarande. Lärandets dräkt, dess språk, är ett utanverk. Ett medel. Ändå är det fungerande språket nödvändigt för all förståelse, för allt arbete med olika slags kunskapsstoff (Hasselrot, 2002, s. 39).

För att stimulera barn till ett livslångt lärande anser Pramling Samuelsson & Sheridan att man bör förbereda barn för det okända genom att utgå från det redan kända. Allt lärande är grundat på redan erövrade erfarenheter. Då vi lär resulterar detta i nya

erfarenheter. Enligt forskarna Marton & Booth (2000) erfar människor världen olika. Om flera personer läser en och samma text erfar de ändå texten olika p.g.a. deras olika bakgrund d.v.s. tidigare erfarenheter. De poängterar att ”ett sätt att erfara någonting är ett sätt att urskilja någonting från och att relatera det till ett sammanhang” (Marton & Booth, 2000, s. 147). Dessa teorier är inspirerade av den ryske psykologen Lev S Vygotskijs (1995) tänkesätt. Han menar att nya kunskaper bygger vidare på redan kända element. Individerna utgår från det hon/han redan vet och bygger vidare på sina egna erövrade kunskaper.

5:2 Utgå från elevens intressen

Vygotskij (1896-1934) skriver i sin bok *Pedagogisk psykologi* (1926, sv. övers. 1999) att allt som vi gör, även det mest ointressanta, gör vi trots allt av intresse. Han menar att intresset för någonting är den naturliga drivkraften för barnets beteende, och därför bör skolans grundregel vara den att all undervisning bygger på en noggrann hänsyn till barnens intressen. Vygotskij anser att innan pedagogen uppmanar barnet till en aktivitet ska barnets intresse ha väckts för denna. Regeln för detta är att inte endast väcka intresset, utan att intresset även riktas åt rätt håll. Han menar på att övergången från barnets naturliga intressen, och för det som pedagogen vill väcka, bör ha en mjuk övergång. Vygotskij talar om en generell psykologisk regel för att väcka intresse hos ett barn. Denna regel är att ett ämne måste hänga samman med någonting som intresserar barnet, med någonting redan känt och dessutom ge barnet nya perspektiv. Om inte detta uppfylls blir lärandet meningslöst. Han skriver att de intressen som rotar sig och kvarstår livet ut genom långvarig stimulering, är de intressen som är ett mål i sig självt. Att utveckla och stimulera detta kräver att intresset mätts av pedagogen i skolans verksamhet. Han menar att ett sådant intresse exempelvis skulle kunna vara: dagligt liv, vetenskap, arbete etc.

Hasselrot (2002) skriver att: "[e]leverna i skolan lär sig ingenting meningsfullt om de inte vill själva. Hur väcks viljan, eller: Hur låter man bli att skrämman bort den lust att lära som naturligen finns?" (a.a. s. 19). Vygotskij föreslår bl.a. att man bygger hela skolsystemet i direkt anslutning till livet, att man undervisar eleverna om det som intresserar dem och börjar med det som de känner till och som väcker deras naturliga intresse. Några punkter från Vygotskijs reformpedagogiska idéer är följande:

- utnyttja och inte undertrycka barnets naturliga resurser
- intresse som huvudmotivation istället för plikt och tvång
- allsidig utveckling istället för ensidig intellektualism (Vygotskij, 1999, s. 73).

Även Marton och Booth (2000) poängterar vikten av att det som eleven lär måste ha sin grund i och bygga på elevens intresse. Det som ska läras måste ha relevans för eleven och arbetssättet bör ha en viss form av variation. De anser att om pedagogen utgår från elevens intresse och lusten väcks, ger detta goda förutsättningar för lärande. I Hasselrot och Becks bok *Viljan att lära* (2002), en bok om lärandets drivkrafter och skolbibliotekens möjligheter, skriver Mona Lansfjord och Margareta Rosenquist Soliman, projektledare för *Skolverkets Språkrum*, att ”Språket är arbetsredskapet, rummet är grogrunden. Viljan att lära är den viktigaste drivkraften” (a.a. s. 8).

5:3 Om läslust

Var lägger man egentligen utgångspunkten för att skapa läslust? Svensson (1988) skriver, i sin forskningsrapport, om drivkrafterna bakom läslusten och hänvisar till Bamberger (1975, s. 17) som anser att de flesta forskare är överrens om att det finns fyra olika typer av motivation för läsning. *Den första* är att läsaren knäckt koden för läsning och detta bidrar till lusten att utöva den nytillägnade förmågan. Bamberger anser att det är viktigt att pedagogen möter denna motivation med att ha böcker och annat läsmaterial lättillgängligt i klassrummet. Böckerna bör vara spännande för eleven och anpassade efter åldersgruppen, pedagogen bör också fortsätta att bygga på med böcker av ökande svårighetsgrad. Om detta uppfylls utvecklas eleverna vanligtvis till goda läsare. Svensson säger att "[e]n god läsare tycker om att läsa" (a.a. s. 72). *Den andra* är drivkraften att använda och öva begåvningar som fantasi, tanke, empati osv. *Den tredje* motivationen Bamberger talar om är "behovet att lära känna världen, berika sina idéer och ha intellektuella upplevelser" (Svensson, 1988, s. 72). Resultatet av denna drivkraft blir att eleven skapar en livsåskådning samt en förståelse av sin omvärld. *Den fjärde* typen av motivation är de inre drivkrafterna och intressena. Svensson talar om att dessa drivkrafter och intressen vanligtvis inte är medvetet uppfattade hos barnet, men de svarar mot barnets bestämda erfarenhetsföreställning. Detta visar sig i elevens förtjusning över att "möta bekanta föremål och människor (miljöberättelser) eller okända och nya saker (äventyrsberättelser), längtan efter att få fly verkligheten och leva i en fantasivärld (sagor, fantasiberättelser, utopiböcker), behovet av självbekräftelse, sökandet efter ideal (biografier), råd (icke-fiktion) samt underhållning (sportböcker etc.)" (a.a. s. 72). Dessa fyra typer av motivation för läsning, är enligt Svensson, ofta relaterad till och skiftar med ålder och typ av läsning. Han påpekar vikten av att barnet får uppleva läsning som en viktig kulturell upplevelse. Han hänvisar till Carlsen (1971, s. 5-6):

Om föräldrarna aldrig läser, eller föraktar läsning, kommer den unga människan inte att bry sig om läsning. Å andra sidan är det sannolikt att ett barn eller ungdom som vet att hans mor emellanåt blir så absorberad av en bok att hon glömmer att stryka hans skjorta, eller som är medveten om att hans far läser regelbundet innan han somnar, kommer att känna att läsning är viktigt i vuxenvärlden (Svensson, 1988, s. 78).

Svensson menar att det inte finns några garantier för att ett barn som har dessa erfarenheter verkligen blir goda läsare, men att chanserna ökar. Han poängterar att många andra faktorer är viktiga så som t.ex. skolan och kompisar. Wåhlin och Asplund Carlsson (1994) gjorde en studie där de kunde utläsa att elevers läsning "grupperade sig kring de tre sociala kontexterna hem, kompisar och skola/bibliotek" (a.a. s. 82). De talar om barnens tre bibliotek: *familjebibliotek*, *kompisbibliotek* och *samhällsbibliotek*. I familjebiblioteket finns böcker som fåtts i gåva eller som köpts in till hemmet. Med kompisbiblioteket menas böcker som lånas eller köps in i en bekantskaps- eller kamratkrets. I samhällsbiblioteket ingår såväl skolbibliotek som folkbibliotek, och här är bibliotekarier och pedagoger ett viktigt inslag som kan påverka elevens val av bok. Wåhlin och Asplund Carlsson poängterar dock att den vuxne kanske inte ska lägga sig i barnens bokval för mycket. I deras studie visade det sig att "nära 30 % av barnen anser att den bästa bok de någonsin läst är en bok som biblioteket på hemorten har ratat vid sina inköp" (a.a. s. 162).

Ekström (2004) belyser vikten av elevers första möte med litteratur. Hon menar att det inte finns någon generell mall för hur detta möte skulle se ut, utan menar på att man som pedagog måste låta eleven och situationen avgöra. Ekström poängterar att det är viktigt att pedagogen känner sin elevgrupp för att kunna presentera litteratur som överensstämmer med elevernas intressen.

Harwayne redogör i sin metodbok *Lasting Impression, weaving literature into the writing workshop* (1992) hur man som pedagog kan använda litteratur på flera olika sätt för att skapa "lasting impression" bestående, varaktiga intryck (vår översättning), på sina elever. I boken delar Harwayne med sig av sina tankar, idéer och sin kunskap och sina erfarenheter om hur man som pedagog kan använda litteratur i läs- och skrivarbetet och i sitt arbete med barn och elever. Hon skriver att man som pedagog ska försöka väcka intressen och skapa intryck hos sina elever som är bestående och som följer eleverna vidare i livet. Harwayne redogör för hur hon arbetade med sina tioåriga elever. Hon berättar för eleverna om sina egna upplevelser och erfarenheter av litteratur: att hon var med i bokklubbar, om sitt tidningsläsande etc. Vidare berättar hon historier för eleverna, visar och presenterar all slags litteratur för dem. Mycket av denna litteratur är hennes egen som hon har tagit med sig hemifrån. Det är t.ex. böcker hon läst eller läser just nu, gamla brev och dikter. Hon läser de olika texterna för sina elever både tyst och högt, beroende på vad för slags text det är och vilken stämning den anger. Harwayne väljer ut vissa bitar ur litteraturen som hon läser med inlevelse, anpassade efter elevernas ålder, detta för att väcka deras lust och intresse för läsning. Harwayne poängterar att eleverna måste få uppleva och se litteraturens betydelse, hur man kan använda den och var. Hon understryker för eleverna att hon inte bara gör litteraturaktiviteter i skolan. "I don't engage in literate activities because I'm a teacher but because I'm a Human being, and reading and writing are clearly two of life's many pleasures" (Harwayne, 1992, s. 22). Harwayne betonar hur viktigt det är att elever har möjligheten att besöka skolbiblioteket under skoltid och att de i skolbiblioteket ska kunna gå och botanisera runt bland det stora utbudet av litteratur som skall finnas i ett skolbibliotek. Harwayne uppmanar och utmanar sina elever att besöka skolbiblioteket för att "[d]o some investigating" (Harwayne, 1992, s. 96) t.ex. för att söka efter information om berömda litterära karaktärer som Peter Pan. Eleverna får därefter berätta för sina klasskompisar vad de hittat och lärt. "The school library is no doubt, the best equipped place for children to experience the delights of discovery" (Harwayne, 1992, s. 96). Harwayne påtalar vid ett flertal tillfällen att elever måste få upptäcka litteratur på egen hand, hon talar om upptäckandet som ett äventyr och att elever på detta sätt kan finna tjusningen i läsning och bli förälskad i litteratur.

As parents, as teachers, we need to stop having all the fun. Instead, we need to invite students to become part of the process of finding good writing, not merely enjoying the good writing we put before them. It's true for sixteen-year-olds; it's also true for six-year-olds (Harwayne, 1992, s. 95).

Harwayne poängterar också att pedagoger bör, av flera orsaker, utmana sina elever att söka efter och utforska kvalitén på böcker och att detta ska påbörjas tidigt i åldrarna. Elever som söker efter god läsning och undersöker litteratur, blir kolleger med deras lärare. De delar då ansvaret att upptäcka litteratur med god kvalitet. En annan viktig orsak är att dessa elever blir en ovärderlig tillgång för sina klasskamrater när de studerar nya genrer i läsgrupperna. Harwayne skriver att elever som söker och forskar efter vad som är god litteratur ger läraren insikt om elevernas attityder, smak och ger dessutom läraren en bild av vad eleverna anser är god litteratur. Vidare understryker

hon att elever som använder skolbiblioteket i sitt sökande efter bra litteratur också ger läraren mycket information som hon/han kan använda i sin uppskattning och bedömning av elevernas utveckling under året.

5:4 Vilken är skolbibliotekets funktion och vilka faktorer bidrar till läslust?

Professor Louise Limberg (2002) skriver att skolbibliotekets pedagogiska funktion innebär att biblioteket ska bli en naturlig del av undervisningen, och att höja kvalitén på elevers lärande. Alexandersson och Limberg (2004) menar att forskning visar att skolbibliotekets ”pedagogiska roll har olika dimensioner: medierna, rummet, bibliotekarien, informationssystemet och pedagogiken”. (a.a. s. 9-10) Att dessa dimensioner samspelar med den omgivande skolan är av yttersta vikt för elevers lärande, enligt dem. Med den omgivande skolan menar Alexandersson och Limberg bl.a. ”lärarna, eleverna, klassrummen, läromedlen, undervisningsmetoderna”. (a.a. s.10) Enligt Limberg (2002) har forskning visat att på skolor där många av dessa dimensioner har samspelat, har man kunnat se att skolbiblioteket bidragit till att höja kvalitén på undervisningen, och skapat meningsfullt lärande för eleverna.

Miljön spelar en viktig roll vid barns och elevers lärande, därför bör skolor och skolbibliotek skapa en bra miljö med god litteratur, läshörna och inbjudande rum - en miljö som väcker lust och glädje (*Livsviktigt*, 2004). Byggforskningsrådet menar att vår omgivning och miljö påverkar våra känslor som välbefinnande, glädje, sorg, tungsinnighet, upprymdhet, stress och lugn. Intrycken påverkar vår förmåga att fungera i vår omgivning och i samspel med andra människor, det påverkar därför vår effektivitet och våra insatser (*Skolbibliotek i fortsatt medvind*, 2002). Då miljön är betydande är det viktigt att man är klar över vilken funktion skolans bibliotek har. Om en av skolbibliotekets funktioner är att stimulera till läsning kommer det att styra utformning av bibliotekets lokaler, rekrytering av personal och bokbestånd (Ögland, 2002). Ögland påpekar i *Skolans bibliotek* (2002) att "[o]m skolan vet vilken funktion man i första hand vill att skolbiblioteket ska ha blir också bibliotekarietjänsterna mer tydliga" (a.a. s. 41). Ögland skriver vidare att "[l]äsmiljön har betydelse för läslusten, men det beror på situationen om en koja, myskuddar eller ett vanligt klassrum är bäst" (a.a. s. 27). Ögland tar också upp att det är viktigt att kunna vara flexibel, att kunna ändra miljön, storleken på gruppen och att anpassa metoder till barnens ålder. Hon poängterar dock att det i bibliotekets rum ska finnas en stationär mysig läsplats, då det tar tid och kraft att bygga upp temporära läsmiljöer.

IFLA/UNESCO (IFLA är en Internationell bibliotekssammanslutning och UNESCO är FN: s organisation för samarbete mellan länder inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation/information) har givit ut dokumentet *IFLA/UNESCO: s riktlinjer för skolbibliotek* (2004) där det poängteras att skolbibliotekets roll och funktion bör tas med i planering av skolbibliotek, och att dess roll måste vara synlig och framträdande i lokaler och inredning. I dokumentet tar man upp att hänsyn bör tas till läget, tillgänglighet och närhet. Vidare står det att det bör finnas tillräckligt med utrymmen för all slags litteratur, läsplatser, studieplatser m.m. och att man i planeringen av skolbiblioteket bör beakta ett informellt läsutrymme med böcker och tidningar som inspirerar läskunnighet, livslångt lärande och nöjesläsning. I riktlinjerna skrivs det att man även bör tänka på att ha utrymmen som kan passa både små och stora grupper. Även här betonas flexibilitet. Genom att vara flexibel kan man utföra olika slags aktiviteter och är öppen för framtida förändringar inom läroplan. (*IFLA/UNESCO: s riktlinjer för skolbibliotek*, 2004)

Andra sätt som stimulerar till läsning förutom en god läsmiljö är: bokprat, engagerad bibliotekarie och ett stort utbud av god litteratur. Skolbibliotekariens roll i biblioteket är att stimulera barn och elever till läsning och skapa en lustfylld och läsvänlig miljö. Tillgång till olika slags litteratur och att bibliotekarien är inläst på böckerna är betydande då hon/han kan ge eleverna tips och hålla i boksamtal. Skolbiblioteket och bibliotekarien bör ha tillgång till ett stort utbud av litteratur. Bibliotekarien bör även se till att få en del klassuppsättningar av böcker för att kunna ha givande diskussioner tillsammans med barnen och även läraren med barnen. (Ögland, 2002)

För att uppmärksamma skolbibliotekariens viktiga roll instiftades 1994 Årets skolbibliotekarie. I boken *Livsviktig* påpekar Susanne Nordqvist, årets skolbibliotekarie år 2000, att:

Bra på att läsa blir man genom att läsa - massor med böcker. Då är det viktigt att skolan köper in just de böcker eleverna vill ha. Jag lägger därför stor vikt vid att ha tät kontakt med eleverna när vi köper böcker. Eleverna ska känna att det är deras bibliotek. Jag läser massor med ungdomsböcker inför alla mina bokprat och förmedlar också boktips till intresserade lärare (*Livsviktigt*, 2004, s. 65).

I dokumentet *IFLA/UNESCO: s riktlinjer för skolbibliotek* tar man upp vad som ingår i skolbibliotekariens roll. Det står bl.a. att bibliotekarien bör främja barnlitteratur, kultur och att hon/han bör föra läskampanjer. Vidare skriver man att i bibliotekariens arbete ingår det att stimulera läsintresset, främja läsprogram och kulturella aktiviteter. Eleverna kan därmed utveckla intresse och få uppskattning för litteratur. I bibliotekariens roll ingår det att skapa en miljö som är tillgänglig för alla barn och elever, en miljö som är fri från fördomar och där alla kan känna sig trygga. Detta leder till att bibliotekarien måste försöka sätta sig in i elevernas perspektiv och ha en roll som rådgivare. Skolbibliotekarien bör vidare stödja och bekräfta varje elev och dennes rättigheter. Hon/han bör också anpassa litteraturen till elevernas individuella behov och nivå, vilket gör att eleverna kan stimuleras i sin socialisationsprocess och utvecklingen av sin identitet. (*IFLA/UNESCO: s riktlinjer för skolbibliotek*, 2004)

5:5 Statens offentliga utredningar

Kommittén för svenska språket lade år 2002 fram ett förslag till ett handlingsprogram för svenska språket som heter *Mål i mun* (2002). Här läggs stor vikt vid att läsning och muntligt berättande i barns hem- och skolmiljö bör stimuleras och därför bör staten ge stöd till utgivning och distribution av böcker. Kommittén uppmärksammar vanor vad gäller läsning i hemmet och på fritiden, och hur dessa vanor kan skapa ojämnligheter förutsättningar för barn att tillägna sig ett rikt språk. Enligt kommittén är en av förutsättningarna, för att ett allmänt aktivt läsande ska kunna bevaras, att det finns ett brett utbud av litteratur som är tillgänglig. Därför har folk- och skolbiblioteken stor betydelse. Den anser att fortsatt stöd bör ges för att köpa in böcker till folk- och skolbibliotek, och för att stödja insatser för att främja läsning. Det är också viktigt att följa utvecklingen av litteraturen och läsandet så att insatser och stödåtgärder sätts in vid rätt tidpunkt. De anser att ingen ska behöva stängas ute från böckernas värld på grund av ekonomiska hinder.

Kommittén för svenska språket skriver att det inom grundskolan och gymnasieskolan ska finnas skolbibliotek. Skolbiblioteken ska finnas tillgängligt för att bl.a. stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur. Folk- och skolbiblioteken ska satsa på barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier som är

anpassade efter barnens och ungdomarnas behov. Detta för att stimulera till läsning samt främja språkutvecklingen.

5:6 Vilka satsningar görs av staten och organisationer?

Skolbibliotekets roll måste än mer tydliggöras i kursplaner, i lärarutbildningar, biblioteksutbildningar etc. för att skolbiblioteket ska bli framgångsrikt och slippa nedskärningar och istället få mer resurser. (www.skolutveckling.se) Positivt är att det nu görs nya satsningar. UNESCO: s skolbiblioteksmanifest *Skolbibliotekens roll i undervisning och lärande för alla* publicerades år 2000. Manifestet har översatts till ett flertal språk och nya översättningar görs ännu. Det är bland annat bibliotekarier som använder manifestet för att stärka skolbibliotekets profil i respektive länder och skolor. (*IFLA/UNESCO: s riktlinjer för skolbibliotek*, 2004)

Under hösten 2003 startade den Nationella Skolbiblioteksgruppen, vars uppgift är att utveckla skolbiblioteken, en nationell kampanj med namnet Bemanna skolbiblioteken. En skrift med namnet *Bemanna skolbiblioteken - ett redskap för skolutveckling* gavs ut, i vilken man vill lyfta fram fakta i ämnet och fokusera på skolbibliotekets roll. (www.skolbiblioteksgruppen.se)

Myndigheten för skolutveckling (2006) har fått i regeringsuppdrag att utveckla skolbibliotek och dess pedagogiska roll. Myndigheten gör även utbildningar för lärarbibliotekarier, skolbibliotekarier samt skolledare. Myndigheten arbetar också med att förbättra läs- och skrivmiljöer. Myndigheten poängterar att den pedagogiska miljön under barnens tid från förskola till gymnasieskolan är avgörande för elevers språkutveckling. Myndigheten anser att skolbiblioteket är en viktig plats och resurs för skolans läs- och skrivarbete. (www.skolutveckling.se)

Myndigheten för skolutveckling (2006) har också fått i uppdrag att stödja och göra nya satsningar på språkutveckling. Ett nationellt centrum ska skapas för språk-, läs- och skrivutveckling. Dess mål är bland annat att öka barns intresse för och motivera dem till läsning. Centrumet för språkutveckling ska sprida bra metoder och erfarenheter angående språkutveckling, undervisning, upptäckandet av elever med läs- och skrivsvårigheter samt informera skolor om läsinlärningsmetoder. Det Nationella centrumet ska också medverka till att höja kompetensen hos pedagoger samt stärka samarbetet mellan forskning och skola. (www.skolutveckling.se) Enligt 2002 års statliga offentliga utredning kan skolor söka bidrag från Statens kulturråd till verksamhet som syftar till att främja läsning (SOU 2002: 27).

I september 2005 presenterade skolminister Ibrahim Baylan en satsning på skolbibliotek. Han anser att genom satsning på läsning och skolbibliotekens roll i skolans arbete kan kunskapsresultatet höjas och läsutvecklingen stärkas hos eleverna. Satsningen innebär att en nyttigivning av moderna klassiker ska påbörjas. Kulturrådet kommer inom sitt läsfrämjande uppdrag att vara initiativtagare till att moderna klassiker från olika språkområden och världsdelar översätts till svenska. Myndigheten för skolutveckling kommer få uppdraget att sprida klassikerna i skolans arbete med att stimulera eleverna till läslust och främja språkutvecklingen. Myndigheten för skolutveckling kommer också få ”i uppdrag att stärka, stimulera och utveckla skolbiblioteken och det pedagogiska arbetet tillsammans med lärarutbildningarna” (www.regeringen.se). Skolverket granskar hur kommunerna motsvarar lagen beträffande skolbiblioteken, och hur skolbiblioteken används för att stärka elevers

lärande. I Skolverkets lägesbedömning för år 2006 kommer skolbibliotekens roll i det pedagogiska arbetet särskilt att uppmärksammas. (www.regeringen.se) Den 30 september 2005, uttalade sig skolministern i Sveriges Radio att skolbiblioteken får mer pengar i syfte att öka barns lust att läsa. Han sade att läsförmågan hos svenska elever stagnerat något, även om svenska barn är bland de bästa i världen på att läsa och förstå vad de läser. Han poängterade att svenska elever håller på att få försämrade läsförmågor och att det kommer att få konsekvenser för alla ämnen i skolan, då man måste förstå vad man läser för att kunna lära. (www.sr.se)

5:7 PIRLS

2001 genomfördes en internationell läsundersökning med namnet PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) på 308 slumpmässigt utvalda skolor runt om i Sverige. 36 länder deltog i PIRLS 2001. Detta är en av de största internationella undersökningarna som någonsin gjorts av elevers förmåga att läsa, och för Sveriges del den mest omfattande undersökningen. PIRLS-projektet baseras på 9-10 åringars läskompetens och fokuserade på tre områden:

1. läsförmåga
2. läsvanor och attityder
3. sammanhang för läsning

Resultaten från projektet kom i april 2003 och i den svenska sammanställningen skrivs det att:

Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Det är därför ett av skolans viktigaste uppdrag att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling. En nyckelroll intar förmågan att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag. Det är en angelägen uppgift att på olika sätt undersöka hur läsförmågan utvecklas och vilka faktorer som påverkar utvecklingen (*PIRLS 2001*, förord. 2003).

När länderna fört samman sina resultat i resultatgrupper visar det sig att Sveriges elever i år 4 är den högst presterande gruppen. Studien visar på att svenska elever har en positivare inställning till läsning än det internationella genomsnittet. På frågan om hur man ska göra för att bli bra på läsning svarade många barn att ”man ska tycka om det” och att ”man ska kunna koncentrera sig bra”. De duktigaste läsarna i undersökningen anser att man blir en bra läsare ”genom att ha många böcker omkring sig” och ”ha livlig fantasi” (*PIRLS 2001*, s. 20). Dessa svar anser skribenterna i *PIRLS 2001* står i god samklang med vår läroplan som betonar lusten till lärande. De skriver att viktiga mål för skolan är att skapa en positiv inställning till läsning, och att eleverna ska få en tilltro till sin egen förmåga att läsa. De anser även att det är rimligt att anta att en god läsförmåga leder till att eleverna får en positiv inställning till läsning, vilket i sin tur antas leda till utveckling av läsfärdigheter. Av de svenska barnen i år 4 ”har 54 % en mycket positiv attityd till läsning, 7 % negativ och 39 % något däremellan” (a.a. s. 20).

Genom resultatredovisningen hoppas projektledarna att det kommer att väckas tankar hos alla som kan påverka skolans utformning och att bidra till att utveckla goda lärmiljöer i svensk skola. Den svenska studiens projektledare Monica Rosén sade att:

Barn från boksvaga hem lånar förhållandevis oftare böcker på bibliotek än vad barn från bokrikare hemmiljöer gör. Möjligtvis är detta ett tecken på att biblioteken kan ha särskilt stor betydelse för dessa barns läsfärdigheter och läsintresse (Hasselrot, 2002, s. 73).

I PIRLS framhålls en positiv inställning till läsning som viktig för läsinläringen och läskompetensen.

5:8 Projektet – Listiga räven

Listiga räven är ett läsprojekt där pedagogerna använder skönlitteratur som läsinlärningsmetod. Tanken med Listiga räven är att elever på ett kunskapsrikt och reflekterande sätt stimuleras att tidigt utveckla sin läs- och skrivförmåga som ett sätt att naturligt och meningsfullt kommunicera (Alleklef & Lindvall, 2000). Metodens grundtankar är att arbeta utefter hur *barn lär* för att ge eleverna hjälp till självhjälp. I denna metod anses det viktigt att börja undervisningen på elevens kunskapsnivå och utgå från det eleven redan kan. Alleklef och Lindvall anser att barn lär sig att läsa genom att läsa och de anser att det är viktigt att barnen läser riktiga böcker, skönlitteratur och facklitteratur. De poängterar att det är viktigt att böckerna har ett innehåll som eleven finner intressant. ”Läsvärda böcker stärker barnets självförtroende och övertygar dem om att läsning är spännande och roligt” (a.a. s. 13). De anser att läsning alltid ska upplevas som någonting positivt och som ska leda till att eleven vill fortsätta med det. ”Läsningen ska ge en upplevelse som skapar läslust” (Alleklef & Lindvall, 2003, s. 9). Alleklef och Lindvall (2000) skriver att elevernas intresse ”för läsning stegras när läraren *läser för* dem, *läser med* dem och när barnen har möjlighet att *läsa själva*” (a.a. s. 14).

Projektledare för Listiga räven är pedagogerna Birgitta Alleklef och Ingrid Ohlsson samt barnbibliotekarien Lisbeth Lindvall. De är alla verksamma i Kvarnby skolan i Rinkeby. Projektet inleddes år 1994. I den klass där projektet har genomförts finns 24 elever, samtliga med annat modersmål än svenska. Listiga räven startade när eleverna gick i sexårsverksamhet och fortsatte till år 4. Alleklef och Lindvall (2000) poängterar att denna metod fungerar lika väl i en klass med elever som har svenska som modersmål. En av grundtankarna i projektet är att skolorna ska ha ett nära samarbete med skolbibliotek och bibliotek. De anser att det är viktigt att pedagogerna har ett personligt förhållande till skönlitteratur, såväl barn- som vuxenlitteratur, för att kunna göra läsning till en naturlig del av vardagen och livet. Ytterligare en viktig aspekt i Listiga räven är att eleverna får prata om böcker för att utbyta tankar och funderingar.

Projektbibliotekarien för Listiga räven fick i uppdrag av Rinkeby stadsdelsförvaltning att utforma en modell som ger alla elever och barn i Rinkeby en möjlighet att ta del av Listiga rävens arbetsmetoder och erfarenheter. Detta uppdrags arbetsnamn blev Litteratursatsning för yngre barn, och i och med denna satsning börjades det att byggas fyra skolbibliotek i Rinkeby. Alleklef och Lindvall (2003) skriver att projekt-klassen går till Rinkeby bibliotek var fjärde vecka. Där inleds besöket med att barnbibliotekarien berättar om 4-5 böcker. Eleverna får också vid dessa besök individuella tips om böcker, allt utefter elevens intressen och förmåga. Vissa av barnen lånar upp till fem böcker som hemlån vid dessa besök, men de lånar även böcker för läsning i klassrummet. Skolbiblioteket, som finns på skolan, har främst i uppgift att ha tillgänglig litteratur för elevernas skolarbete.

I siffror har läslusten hos barnen ökat radikalt. Skolbibliotekets främsta uppgift är inte att låna ut böcker utan ha tillgänglig litteratur för barnens dagliga skolarbete. Ändå lånas

det 35 000 – 40 000 böcker under ett läsår på de fem skolbiblioteken. Till denna siffra kommer utlånen av barnmedia på Rinkeby bibliotek som är 50 000 – 55 000 volymer/år. Antalet barn i Rinkeby i åldrarna 0-17 år är 2003 ca 3 600. Statistiskt sett betyder det att det lånas 25 böcker per barn och år. År 2000 var Stockholmsgenomsnittet 14 per barn och riksgenomsnittet 21 böcker per barn. (Källa: Statens kulturråd) (Alleklev & Lindvall, 2003, s. 19-20).

I år 3 deltog Listiga räven-projektets klass i två stora tester som genomfördes i Stockholmsområdet. Testet gjordes i samarbete mellan Institutionen för språk och litteratur vid högskolan i Stockholm, och Institutionen för Pedagogik och metodik vid högskolan i Kalmar, på uppdrag av Stockholms stad. De som hade huvudansvaret för testet var professor Karin Taube, och statistikern Ander Skarlind. (www.integrationsforum.se). Ett av testerna handlade om svenska och var uppdelat i två delar. Den ena delen var ett ordtest och den andra ett texttest som skulle lösas inom en viss tid. Det andra testet handlade om matematik och bestod av 37 uppgifter som skulle lösas inom viss tid. I testerna deltog 6 788 elever i år 3. Resultatet av testerna:

Svenska Medelvärden

<u>Kvarnbyskolan</u>	<u>Övriga skolor</u>	<u>i Stockholm</u>	
Klass 3a	Elever med svensk bakgrund	Elever med invandrarbakgrund	Alla elever
24 elever	5 006	1 782	6 788
Ordtestet (max 40 poäng)			
38,8	35,3	34,1	35,0
Texttestet (max 26 poäng)			
22,6	21,2	18,2	20,5

Matematik Resultat, lösningsfrekvens

<u>Kvarnbyskolan</u>	<u>Rinkeby</u>	<u>Stockholm</u>
Klass 3a		
24 elever	170 elever	6 254 elever
88 %	61 %	75 %

(Alleklev & Lindvall, 2000, s. 64)

De 24 eleverna i Listiga räven-klassen fick mycket goda resultat. Deras medelvärde låg över genomsnittet för alla treorna som deltog i testet. Alleklev och Lindvall (2000) är övertygade om att elevernas goda resultat, både i svenskan och i matematiken, är frukten av Listiga räven-projektet. De beskriver att förutom att eleverna har en mycket god läsförmåga och läsförståelse, så har de dessutom ett stort ordförråd och lust att läsa.

De konstaterar också att elevernas goda läsförståelse är en stor fördel när de ska lösa matematiska problem. De har även observerat att elevernas självkänsla vuxit. Alleklev och Lindvall beskriver skolbibliotekariens uppgifter på följande vis:

I Listiga räven-projektet har bibliotekariens roll varit att tänka ut idéer och förslag till olika teman, förse klassen med böcker och väcka deras läslust, hjälpa lärarna med eventuell bredvidläsningslitteratur, färdigställa utställningar och ge förslag till utställningarnas utformning samt kontakta och boka tid med författare inför författarbesök (Alleklev & Lindvall, 2000, s. 75).

6. Metod

Nedan följer de metoder vi använt oss av för att fördjupa oss i vilka faktorer som bidrar till att skapa läslust och lust att lära, och om ett väl fungerande skolbibliotek kan skapa läslust hos eleverna. Vi har en hypotes som vi avser att pröva i vår studie. Stukát (2005) menar att man kan använda sig av en hypotes ”om man har anledning att förvänta sig ett

resultat i bestämd riktning och om man någorlunda tydligt har möjlighet att avgöra i sin undersökning om de är falska eller sanna” (a.a. s. 122). Vår hypotes är att väl fungerande skolbibliotek skapar läslust; detta antagande hoppas vi kunna falsifiera eller verifiera genom vår undersökning. Vi poängterar att vi försöker ställa oss neutrala och objektiva i vårt arbete.

6:1 Val av metod

Vi har valt att göra en kvantitativ enkätundersökning för att få svar på våra frågeställningar angående om hur läslust skapas och om ett väl fungerande skolbibliotek kan skapa läslust. Anledningen till varför vi valt enkätundersökning istället för intervjuer, där man kan ställa följdfrågor och få djupare svar, är utav den anledningen att vi ville ha många svar att basera vår undersökning på. Ytterligare en anledning till varför vi valt att göra en skriftlig enkätundersökning är brist på tid och begränsade resurser (Stukát, 2005). Vårt arbete är en jämförande sambandsstudie där vi med hjälp av *informanterna*, d.v.s. eleverna, vill utvärdera om skolbibliotek skapar läslust hos eleverna. Genom enkäten ställer vi samma frågor till alla informanter som ingår i vår undersökningsgrupp (se bilaga 1). I enkäten har vi både öppna frågor och fasta svarsalternativ. Vi har valt att själva besöka skolorna och möta eleverna, då detta minskar risken för *bortfall* (Stensmo, 2002). Vid enkätundersökningens genomförande poängterade vi för informanterna att de kan ställa frågor angående enkätens frågor, detta för att än mer minska risken för bortfall. Vi har koncentrerat oss på att enkäten inte ska vara för omfattande, då detta kan leda till att informanterna tröttnar. Vi har också försökt att välja sådana frågor som endast rör undersökningens huvudsyfte. Stensmo anser att man utifrån frågorna ska kunna bestämma samband mellan de olika variablerna som enkäten innehåller. Med hjälp av diagram kan vi presentera resultatet relativt lättförståeligt, för att sedan analysera och dra slutsatser (Stukát, 2005). Stensmo poängterar att frågorna ska vara formulerade på ett lättfattligt språk så att informanten förstår vad det är denne svarar på. Vi har valt att göra vår enkätundersökning på 96 informanter, 48 på varje skola, i åldrarna 9-10 år och hoppas genom detta kunna läsa av vissa skillnader i resultatet. Vår undersökning är huvudsakligen ur ett elevperspektiv, då vi främst fokuserar resultatdelen på elevernas enkätsvar.

För att få en bakgrund av pedagogernas arbetssätt har vi haft samtal med pedagogerna i de berörda klasserna, i samband med enkätundersökningen. Då vi har varit närvarande vid enkätundersökningen har vi haft möjlighet till deltagande observationer i klassrummen. I Skola B: s skolbibliotek har vi gjort en deltagande observation och vi har haft samtal med skolbibliotekarien. Stukát (2005) menar att en deltagande observation består i att man en längre tid deltar i den situation man är intresserad av. Vi observerade skolbiblioteket under några timmars tid och noterade vad som inträffade, ljudnivån, miljön, läsro etc.

6:2 Material

Vårt empiriska material består av enkätundersökningen, vilken är vårt huvudsakliga material. Vi har även anteckningar från observationer, och egna anteckningar från samtalen med skolpersonal.

6:3 Val av undersökningsgrupp

Eleverna som vi fokuserar på i vår undersökning är i åldrarna 9-10 år, d.v.s. i årskurserna 3-4. Vi har valt dessa årskurser dels p.g.a. att eleverna i dessa år kommit generellt och relativt långt i sin läsutveckling, dels har de kommit in i den s.k. bokslukaråldern, vilket brukar avgränsas till 9-12 år. ”Det är denna åldersgrupp som

läser mest av alla, enligt statistiska undersökningar” (Wåhlin & Asplund Carlsson 1994, s. 28). I vår undersökning ville vi jämföra två kommunala skolor där stadsdelarna gränsar till varandra. Vår tanke var att informanterna ska ha likvärdig social standard och likvärdiga förutsättningar. Även om vi i vår undersökning inte tar hänsyn till elevernas sociala bakgrund, tycker vi att det är viktigt att skillnaderna inte blir för stora, då detta kan påverka resultatet. Val av undersökningsgrupp (Stukát, 2005) gjorde vi efter att vi varit i kontakt med skolbibliotekscentralen för Göteborg. De rekommenderade oss att välja två specifika skolor p.g.a. att den ena skolan har ett väl fungerande skolbibliotek som de arbetar mycket med, medan den andra skolans stadsdel har lagt ned alla sina skolbibliotek.

I den första skolan vi besökte fanns endast en årskurs 3 och en årskurs 4. Då vi ville hålla oss inom den valda åldersgruppen blev storleken på undersökningsgruppen i denna skola 48 informanter. Vi ville ha lika många enkätsvar i den andra skolan därför valde vi att, efter besöket i den första klassen, slumpmässigt välja bort det antal informanter som översteg 48. Detta gjorde vi med hjälp av klasslistan och en tärning (Stukát, 2005). Innan lektionens början fick vi ta del av klasslistan med informanternas namn. Vi slog en tärning och den siffran som visade sig blev motsvarande elev i klasslistan, uppifrån sett. Nästa siffra räknades från föregående elev som valts bort o.s.v. Totalt valdes tre informanter bort. Genom valet av skolor och undersökningsgrupp hoppas vi kunna utläsa skillnader i enkätsvaren, som möjligtvis kan besvara våra frågeställningar och vår ställda hypotes.

6:4 Avgränsningar

I vår undersökning fokuserar vi på elevers läsning och läslust. Visserligen ingår informationssökning via datorer i ett väl fungerande skolbibliotek och har stor betydelse för elevers lärande, men vi gör denna avgränsning medvetet p.g.a. att vi anser att läsning skapar en god grund för elevers fortsatta lärande. Med läsning menar vi all sorts litteratur som läses frivilligt och som inte är beordrad läsning från lärare. I vår studie tar vi inte heller hänsyn till vad eleverna har med sig hemifrån d.v.s. elevernas sociala bakgrund. I enkäten får eleverna först ringa in om de är tjej eller kille, innan de fortsätter att svara på resterande frågor. Anledningen till detta är att om vi ser tydliga skillnader på tjejer och killars svar är detta kanske relevant att redovisa.

Vi har valt en undersökningsgrupp i åldrarna 9-10 år. Då vi valde att hålla oss till denna ålder fick vi avgränsa oss till 48 informanter på varje skola. Vi ville ha lika många informanter i de båda skolorna p.g.a. att vi vid resultatsammanställningen skulle kunna göra jämförande diagram, inte bara procentuellt utan också i antal. Vi är medvetna om att resultatredovisning i form av procent kan bli missvisande, i vårt fall p.g.a. att en elev motsvarar mer än 1 procent.

6:5 Undersökningens genomförande

I vår undersökning besökte vi två skolor och i varje skola besökte vi två klasser där eleverna fick agera informanter för vår undersökning. En av skolorna har inget skolbibliotek, medan den andra skolan har ett väl fungerande skolbibliotek. Vi besökte först Skola A som inte har något skolbibliotek. Pedagogerna för den första klassen som vi besökte på skolan, träffade oss en stund innan vi presenterade enkätundersökningen för de första informanter, vilka är en årskurs 3. Hon berättade på vilket sätt hon arbetar med litteratur och läsning med sina elever. Pedagogerna anser att läsning är en stor och betydelsefull del i skolans dagliga arbete och att det är viktigt att ha böcker synliga och

lättillgängliga för eleverna. Hon visade oss hur hon har placerat ut böcker på olika platser i klassrummet: på whiteboardtavlans nedre kant och vid ett särskilt litteraturbord. Pedagogerna berättade vidare att skolans bibliotek lades ner för ungefär tio år sedan, då böckerna var inaktuella och skolbibliotekets utrymme behövdes för andra aktiviteter. Skolan utnyttjar nu istället det närliggande stadsdelsbiblioteket, som eleverna besöker minst en gång i månaden för att låna böcker. Pedagogerna skickar också efter litteratur från biblioteksservice. Hon berättade att hon aldrig har boksamtal runt böckerna som eleverna läser, detta p.g.a. att hon anser att det blir för svårt att genomföra då eleverna befinner sig på olika stadier i läsutvecklingen, vilket medför att eleverna läser ut böckerna vid olika tidpunkter.

När eleverna kom in i klassrummet och satte sig i sina bänkar presenterade vi oss, vilka vi är, och vår enkätundersökning. Vi förklarade syftet med undersökningen, hur eleverna skulle gå tillväga och vi markerade tydligt för dem att det är frivilligt att medverka och att enkäten är helt anonym. Vi poängterade att eleverna fick ställa frågor om det var någonting som var oklart och som de inte förstod. När eleverna ansåg sig vara färdiga med enkäten lade de den åt sidan och vi samlade allt eftersom in enkäterna. När alla var färdiga tackade vi för deras medverkan. I den andra klassen, som är en årskurs 4, arbetar de på liknande sätt som i den första. I denna klass har pedagogerna också litteratur lättillgänglig, men här i form av boklådor och hyllor. Proceduren vid enkätundersökningen gick till väga på samma sätt som i vår första undersökningsgrupp.

I Skola B, som har ett väl fungerande skolbibliotek, besökte vi först en årskurs fyra. Pedagogerna i klassen berättade att eleverna ofta besöker skolbiblioteket i syfte att inhämta litteratur för skolarbetet. Hon berättade vidare att de på skolan prioriterar att ha aktuella faktaböcker i skolbiblioteket, istället för vanliga läroböcker i undervisningen. Skönlitteratur beställer pedagogerna oftast från biblioteksservice, då stadsdelen inte har något stadsdelsbibliotek och då skolbiblioteket inte satsar på skönlitteratur. Vidare gick vår enkätundersökning tillväga på samma sätt som ovan. Den andra klassens pedagog arbetar på liknande sätt som pedagogerna i den första. I denna årskurs 3 gick vår enkätundersökning tillväga på samma sätt som tidigare.

6:6 Enkät

Tanken med vår enkät är att vi genom den ska kunna besvara våra frågeställningar huruvida ett väl fungerande skolbibliotek kan skapa läslust hos eleverna och vilka faktorer som är viktiga för att skapa läslust hos eleverna. Vi tänker att informanterna i de båda skolorna ska svara på samma frågor. Genom deras svar hoppas vi kunna utläsa skillnader och analysera svaren, detta för att få kunskap om deras läsvanor, läslust och användning av bibliotek. Frågorna som berör skolbibliotek är endast riktade mot Skola B: s informanter. Vad kan vi utläsa i vår enkätundersökning? Vad är utmärkande med Skola A: s svar, respektive Skola B: s svar?

Våra enkätfrågor har tagits fram genom att vi studerat tidigare enkätundersökningars utformning. Dessa inspirerade oss i vår enkätsammansättning. Stukát (2005) poängterar att man i utformandet av enkät kan ta del av, och inspireras av tidigare enkätundersökningar. Våra enkätfrågor visar oss hur viktig läsning är för informanterna, hur ofta de läser, var, när, vem som uppmuntrar dem osv. Vi valde dessa enkätfrågor i tron om att de ska kunna besvara vårt syfte och våra frågeställningar.

I Skola A tog undersökningen längre tid att genomföra, då informanterna behövde längre tid på sig att besvara vår enkät. De ställde dessutom många frågor, då de inte förstod vad de skulle svara och de hade problem med vissa av orden vi valt att ta med. Frågorna som informanterna ställde var av typen: ”vad betyder fritidssysselsättningar?”, ”ska man bara svara sporter?”, ”vad betyder uppmuntra?”, ”hur ska man svara?”. Vi observerade att informanterna i Skola A hade svårt att rangordna sina intressen och många fullföljde inte hela frågan. I Skola A tog enkätundersökningen cirka 80 minuter, medan den i Skola B tog cirka 50 minuter. Informanterna i Skola B ställde betydligt färre frågor angående enkätundersökningen, och de besvarade generellt våra frågor mer utförligt och fullständigt.

6:7 Studiens tillförlitlighet

Vi är medvetna om att vår undersökning har reliabilitets- och validitetsbrister (Stukát, 2005) och att reliabiliteten, dvs. kvalitén på själva mätinstrumentet, kunde ha varit bättre. I efterhand anser vi att vi borde ha besökt skolan med det ”väl fungerande” skolbiblioteket för att se hur skolbibliotekarie och pedagoger arbetar med litteratur och läslust. Vi hade då förmodligen gått vidare och försökt finna en skola med ett skolbibliotek, som enligt vår definition är väl fungerande. Orsaken till varför det blev just dessa två specifika skolor var att vi blev rekommenderade, från Skolbibliotekscentralen, att de är jämförbara och att de uppfyller kraven för vår studie. Vi kunde ha valt att göra om undersökningen i två andra skolor, där den ena skolan har ett väl fungerande skolbibliotek enligt vår definition, och där båda stadsdelarna har samma utbud av övriga bibliotek, men tiden är en orsak till vår begränsning.

Då vi i efterhand anser att vi, tyvärr, förbisett vissa relevanta frågor i vår enkät som berör läslust har vår undersökning tydliga brister. Vi önskar att vi ställt mer tydliga frågor så som t.ex. tycker du om att läsa? Vi är dock osäkra på om en sådan fråga skulle ha visat oss någonting angående läslust, då de flesta elever i ett skolsammanhang troligen skulle ha svarat ja. Vi önskar också att vi hade ställt fler frågor där eleverna får rangordna ett antal alternativ där läsning är ett av dessa. Detta för att tydligare kunna mäta läsning och läslust. Vid enkätundersökningens genomförande noterade vi att många elever hade svårt att själva komma på olika alternativ vid frågan om fritidssysselsättningar. Flera elever associerade fritidssysselsättningar med sporter som de utövar på fritiden och gav därför inga andra svarsalternativ. Återspeglar enkäten vårt kriterium, dvs. det vi vill undersöka? (Stukát, 2005). Vi tycker i efterhand att det är svårt att läsa av just läslusten i informanternas svar, istället visar undersökningen tydligare användningen av bibliotek och hur informanterna får tag i böcker etc. Vi är medvetna om att informanterna kan ha misstolkat vissa frågor p.g.a. att vi valt ord som vissa informanter upplevt svåra såsom uppmuntra och fritidsintressen. Vi är också medvetna om att informanterna kan ha gett osanna svar – mer eller mindre omedvetet (Stukát, 2005). Detta kan vara en möjlig felkälla i vår enkätundersökning. Hur sanningsenligt har informanterna svarat? Tröttnade vissa informanter i slutet av enkäten?

Kan resultatet generaliseras eller gäller resultatet endast för den undersökta gruppen? (Stukát, 2005). Resultatet av vår studie är inte generaliserbart då dessa två skolor inte är jämförbara med vilka andra skolor och elever som helst. Resultatet gäller för de specifika klasserna och skolorna som ingår i vår undersökning. Vårt urval av skolor är inte representativt då Skola B: s skolbibliotek arbetar på ett speciellt sätt. Skolan och

skolbiblioteket har en utformad funktion och profilering anpassad efter just denna skolas pedagogiska arbetssätt.

6:8 Forskningsetik

I vår undersökning har vi arbetat enligt de etiska principerna, där informationskravet ingår (Stukát, 2005). Informanterna som berörs av vår studie har informerats både om enkätens syfte, vilka vi är, hur vi ska använda enkäten, att det är frivilligt att delta och att vår enkätundersökning är helt anonym – helt enligt konfidentialitetskravet (Stukát, 2005). Vi informerade informanterna innan enkätundersökningen att vi inte kommer att lämna ut enskild persons uppgifter och att de därför inte behövde skriva sitt namn på enkäten. Då vår undersökning inte innefattar frågor av privat eller etisk känslig natur, behövs inget samtycke från elevernas föräldrar. För att genomföra vår enkätundersökning fick vi samtycke från skolornas rektorer och de utvalda klassernas lärare, det s.k. samtyckeskravet (Stukát, 2005). I vår studie har vi valt att kalla skolorna för: Skola A och Skola B, detta för att inte lämna ut i vilka enskilda skolor studien är genomförd.

7. Resultatredovisning

I vår resultatredovisning kommer vi att presentera enkätundersökningen i form av stapel- och cirkeldiagram samt i löpande text. Några resultat presenteras i procentform, vi har valt att göra detta p.g.a. informanterna har kunnat ange fler än ett svarsalternativ. Även två ja/nej-frågor redovisas i procentform. Vi är medvetna om att en informant motsvarar mer än en procent, vilket kan anses vara missvisande.

Genom enkätsvaren hoppas vi få svar på frågan huruvida ett väl fungerande skolbibliotek kan skapa läslust hos eleverna. Vi hoppas också kunna urskilja viktiga faktorer som bidrar till elevers läslust. Skolorna vi har baserat vår undersökning på har vi valt att kalla *Skola A* och *Skola B*. Vi associerar Skola B som *B* i bibliotek. Nedan följer en beskrivning av de två skolorna:

Skola A är en skola som inte har något skolbibliotek, men pedagogerna på skolan arbetar mycket med skönlitterära böcker som de antingen beställer från biblioteksservice eller lånar på närliggande bibliotek. Eleverna besöker det närliggande biblioteket en gång i månaden. Pedagogerna i den ena undersökningsklassen har böcker väl synliga och lättillgängliga i klassrummet, då hon anser att läsning är viktigt för läsförståelsen. Hon har arbetat som pedagog i fyrtio år och uppfattar elevernas läsförståelse som bristfällig. Hon ser stor skillnad i sina nuvarande elevers läsförståelse i jämförelse med tidigare generationer. För att skapa intresse för läsning, vilket ökar möjligheterna för att få en god läsförståelse, läser hon högt för eleverna trettio minuter per dag, och eleverna får själva läsa högt femton minuter per dag i hemmet för t.ex. en förälder. De har aldrig några boksamtal runt de böcker som eleverna har läst. I den andra undersökningsklassen arbetar pedagogerna på ett liknande sätt.

Skola B har ett skolbibliotek som är väl fungerande i bemärkelsen att de har stort utbud av litteratur för skolarbetet, anställd skolbibliotekarie på 82 %, och goda möjligheter till dataanvändning. I biblioteket finns det tillgång till 21 datorer. Skolbiblioteket är placerat centralt i skolans byggnad, med en öppen planlösning. Pedagogerna kallar biblioteket för "kunskapshavet - skolans hjärta". I denna skola arbetar eleverna på ett undersökande arbetssätt, vilket innebär att de inte har så mycket läroböcker utan eleverna får på egen hand, och med hjälp av skolbibliotekarien, söka lämpliga böcker för skolarbetet. De arbetar främst med faktaböcker. De skönlitterära böckerna eleverna läser lånas antingen på skolans bibliotek eller beställs från biblioteksservice, och då främst klassuppsättningar. Skolbibliotekarien håller i boksamtal med eleverna, vid ett till två tillfällen per år. Pedagogerna har högläsning för eleverna i klasserna tre till fyra gånger i veckan. I stadsdelen där Skola B ligger finns inget stadsdelsbibliotek som invånarna kan besöka, men däremot kommer en bokbuss på vissa bestämda tider. Skolbibliotekarien på skolan berättar att under en timmas tid per dag tjänar skolbiblioteket som matsal, samtidigt som det hålls lektioner i biblioteket. Hon upplever att många elever blir störda i sitt arbete och att undervisningsmiljön inte är bra. Hon upplever också att bristen på läsrum är negativt.

7:1 Deltagande observation

I Skola A observerar vi att det ena klassrummet är utformat på ett sådant sätt att det inbjuder till läsning. Här noterar vi direkt att pedagogen arbetar mycket med litteratur och läsning, då det första vi ser är ett bord fullt med skönlitterära böcker som ligger med omslagen väl synliga. Vidare ser vi den långa raden med skönlitteratur framme vid whiteboardtavlan. Vi observerar att det i klassrummet råder en lugn, harmonisk och respektfull stämning, vilket ger eleverna arbetsro. Klassrummet är utformat på ett sådant sätt att eleverna sitter i bänkrader om två och två, där bänkarna sitter ihop. Vi lägger märke till att då bänkarna sitter ihop, medför det att om en elev suddar eller drar ut en låda i bänken, blir den andra eleven distraherad i sitt arbete. Vi kan se att det i klassrummet inte finns några mysiga läsplatser, utan eleverna har endast sina bänkar att läsa vid.

I det andra klassrummet i Skola A ser vi att pedagogen placerat böckerna mindre synliga än i det första klassrummet. Här står böckerna i boklådor och hyllor, endast med bokryggarna synliga. I detta klassrum har eleverna enskilda traditionella skolbänkar med lock. Vi observerar att miljön är mycket trivsamt och att klimatet känns lugnt och tryggt. Vi ser inte heller här några mysiga läsplatser, utan eleverna har endast sina bänkar att läsa vid.

När vi besöker Skola B kan vi i de båda klassrummen observera att det inte finns några böcker eller litteratur synliga och lättåtkomliga för eleverna, med undantag av högläsningens boken. Vi observerar att stämningen känns lugn och harmonisk. I denna skola sitter eleverna i traditionella skolbänkar, och även här finns det inget särskilt utrymme i klassrummen för läsning. I skolbiblioteket observerar vi att bibliotekets funktion främst är riktat mot informationssökning och dataanvändning. Vi får en uppfattning att skolbiblioteket fungerar som ett slags informationscenter. Skolbiblioteket är placerat i skolans mitt, det har inga väggar utan har en öppen planlösning vilket innebär att det inte finns några lärum. Vi observerar att elever och pedagoger går genom skolbiblioteket för att komma till respektive klassrum. Dessutom iakttar vi att skolbiblioteket används som skolmatsal. Här serveras eleverna mat och vi upplever situationen stökig då eleverna går runt med sina matbrickor för att antingen äta i skolbiblioteket eller i klassrummen. Dessutom äter inte alla eleverna på skolan vid samma tidpunkt, detta observerar vi då det samtidigt finns elever som arbetar vid datorerna. Vi observerar att ljudnivån är mycket hög vid detta tillfälle.

7:2 Enkätredovisning

I vår enkätredovisning redovisar vi inte alla enkätfrågor som eleverna svarat på, utan enbart svaren på de frågor som vi tycker är intressanta och av betydelse för vår undersökning. Då vi i enkätsvaren inte kan se några skillnader mellan tjejer och killars svar, har vi valt att inte redovisa detta.

På vår första fråga där informanterna ska rangordna sina fem vanligaste fritidssysselsättningar på en lista, ser vi att skolorna skiljer sig markant åt i fördelningen av läsningens placering. Som vi kan se i figur 7:1.1 så har ingen av informanterna i Skola A satt läsning på första plats, medan det i Skola B är sex stycken. I Skola B är det betydligt fler som satt läsning som nummer sex eller lägre. Vi har räknat ut medelvärdet för informanternas placeringar av läsning, vi har då räknat sjätte plats eller lägre som 6. Medelvärdet för Skola A är 4,25, medan medelvärdet i Skola B är 4,23. Detta visar att det praktiskt taget inte är någon skillnad på de båda skolornas informanternas placering av läsning som fritidsintresse.

Vi observerade att informanterna i Skola A hade svårare än informanterna i Skola B att förstå orden fritidssysselsättningar och uppmuntra. Vi fick i Skola A förklara, upprepa gånger, vad vi menar med orden, medan informanterna i Skola B direkt förstod ordens innebörd. I Skola A hade informanterna också svårare att räkna upp fem fritidssysselsättningar.

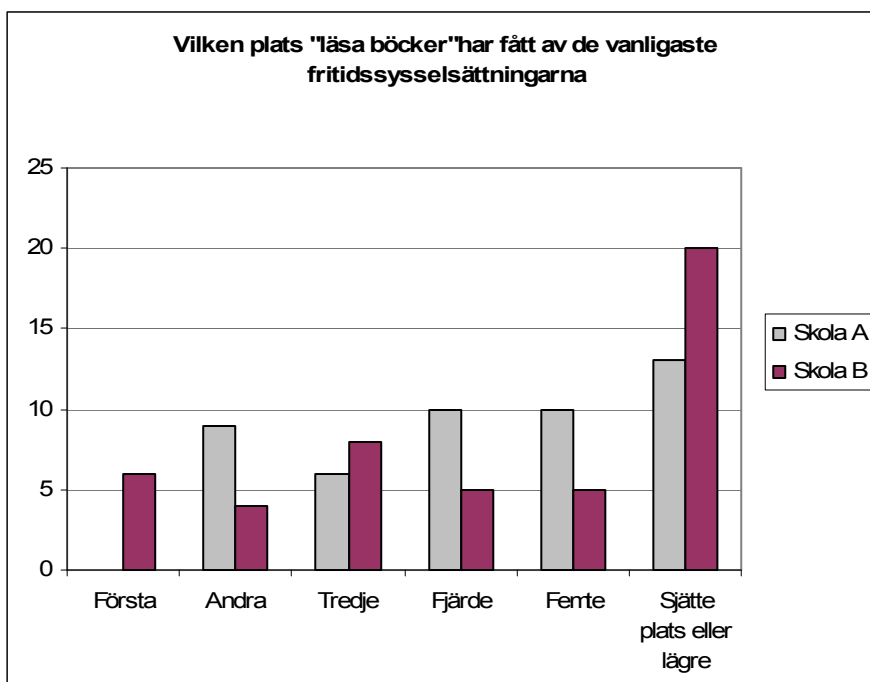

Fig. 7:1.1 visar hur eleverna har placerat fritidssysselsättningen "läsa böcker". Staplarna visar antal elever.

När informanterna svarade på frågan om vilka sorts böcker de läser mest (fråga 3), kunde de flesta svara i genreform. I figur 7:1.2 har vi valt att sätta genrererna fantasy, äventyr, mysterier, humor, tjejböcker, kärleksböcker och deckare under stapeln skönlitteratur. Många av barnen svarade att de flesta av böckerna de läser är skönlitterära. Vi kan se i figur 7:1.2 att de flesta informanterna kan svara på frågan, det är bara ett fåtal som ej har fyllt i svaret. Detta visar att informanterna i båda skolorna läser och har kännedom om böckernas genre.

Fig. 7:1.2 visar vilka sorts böcker eleverna läser mest. Staplarna visar antal elever. Internt bortfall: Skola A – 1 elev, Skola B – 2 elever.

I figur 7:2.3 och 7:2.4 kan vi se att informanterna i Skola A läser mindre i skolan och hos kompisar i förhållande till Skola B. I Skola B som har ett skolbibliotek läser informanterna mer i skolan och hos kompisar. I enkäten, på frågan om var eleverna läser böcker (fråga 4), är svarsalternativet bibliotek lite oklart, då det inte står utskrivet skolbibliotek. Vi kan anta att informanterna i Skola B kan ha valt att svara alternativet skola istället för bibliotek, då skolbiblioteket finns i skolans miljö. 12 % av informanterna i Skola B läser hos kompisar, medan siffran endast är 1 % i Skola A. Skola B: s informanter lämnade sammantaget nio fler alternativ där de läser böcker. (En elev motsvarar cirka 1 %)

Fig. 7:2.3 Skola A lämnade sammantaget 92 svar.

Fig. 7:2.4 Skola B lämnade sammantaget 101 svar.

Vi kan i figur 7:2.5 utläsa att alla informanterna i båda skolorna har svarat på frågan när de läser (fråga 5). Vi ser att många läser på eftermiddag/kväll och i samband med läggdags, detta tyder på att eleverna läser på fritiden och inte bara i skolan. Den övriga

tiden innefattar morgon, helg, ”när jag har lust” och ”när jag inte har någonting att göra”. I Skola A läser 40 informanter på eftermiddag/kväll och vid läggdags, medan siffran i Skola B är 30. Skola A har 15 minuters läsläxa varje dag, vilket inte Skola B har. Detta kan också hänga ihop med skillnaden i figur 7:2.6 där vi kan utläsa att fler informanter i Skola A läser utanför skolarbetet varje dag, än Skola B (fråga 6). I Skola A läser cirka 83 % av informanterna utanför skolarbetet varje dag eller 3-5 gånger i veckan. Motsvarande siffra för skola B är 77 %. (En elev motsvarar cirka 2 %)

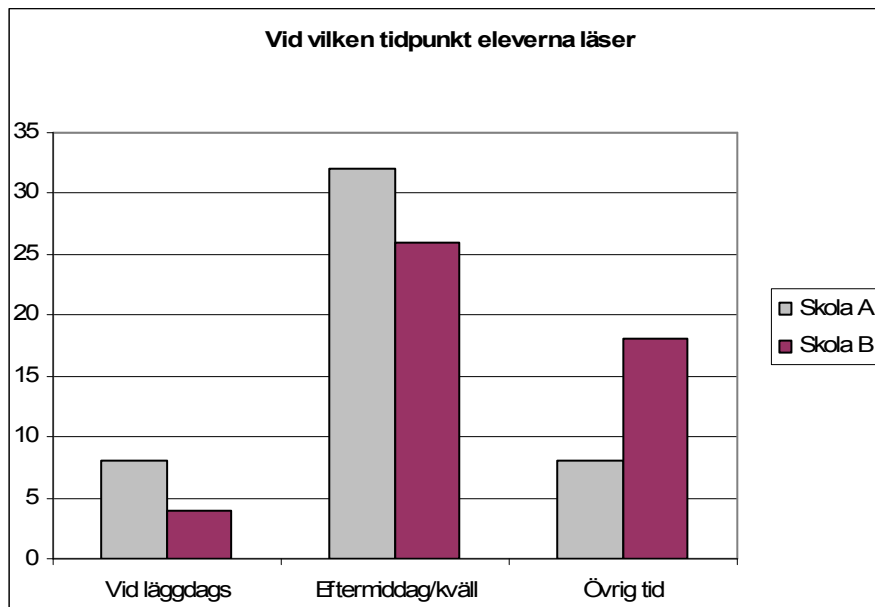

Fig. 7:2.5 visar vid vilken tid på dygnet eleverna läser. Staplarna visar antal elever.

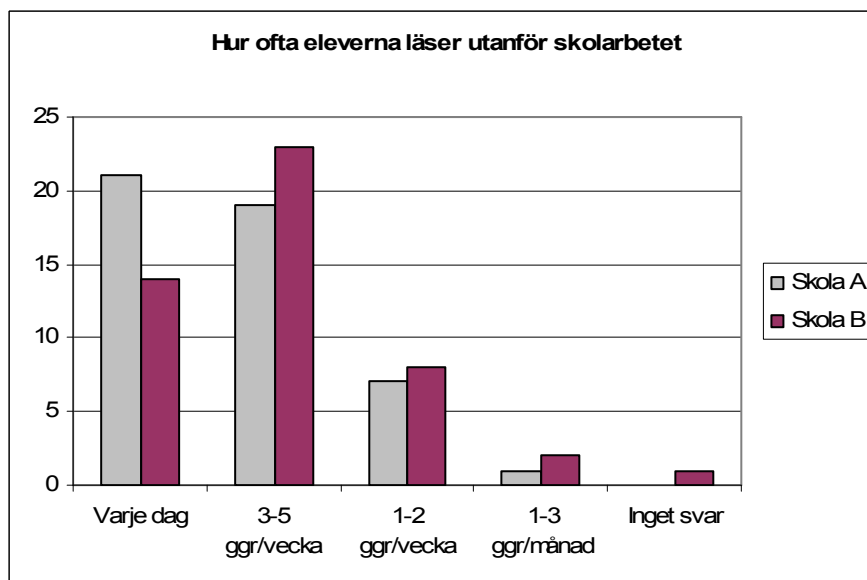

Fig. 7:2.6 visar hur ofta eleverna läser utanför skolarbetet. Staplarna visar antal elever. Internt bortfall: Skola B - 1 elev.

Figur 7:2.7 är svaren på frågan vilket det vanligaste sättet informanterna får tag på böcker (fråga 7). Här har informanterna fått rangordna de olika alternativen, det

vanligaste med en 5:a, det näst vanligaste med en 4:a osv. Vi kan se att informanterna från Skola A har bibliotek som det vanligaste sättet, medan Skola B har fått/köpt. Skola A besöker stadsdelsbiblioteket en gång i månaden för att låna böcker, och de har även större tillgänglighet till bibliotek på fritiden. I Skola B:s stadsdel finns inget stadsdelsbibliotek och bokbussen har bestämda tider. Vi kan se att två informanter från Skola A inte har lämnat något fullgjort svar, medan det i Skola B är tio. Med inte fullgjort svar menar vi informanter som endast rangordnat från fem till tre eller lämnat svar genom att ringat in flera alternativ. Vi tolkar detta som att eleverna trodde att det räckte med att rangordna de tre vanligaste sätten, och detta kan bero på vår frågas utformning, då vi har skrivit ”en 4:a ovanför det näst vanligaste, en 3:a osv.” (se bilaga). De har förmodligen inte förstått vad som menas med förkortningen osv. De informanter som endast har ringat in flera alternativ har förmodligen inte läst färdigt hela frågan, utan antagit att de ska ringa in de alternativ som passar dem, som i fråga fyra.

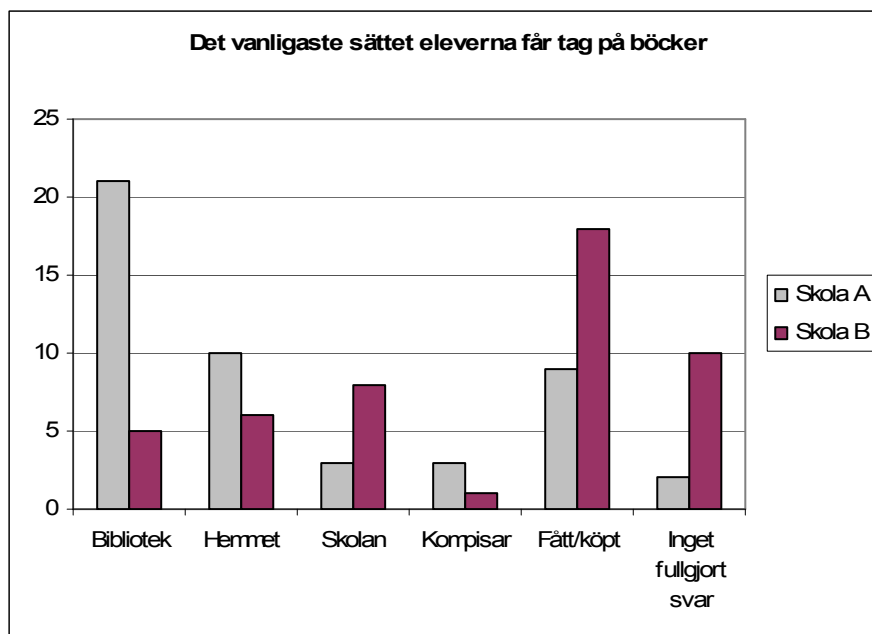

Fig. 7:2.7 visar hur eleverna vanligen får tag på böcker. Staplarna visar antal elever. Internt bortfall: Skola A - 2 elever, Skola B - 10 elever.

Diagrammet i figur 7:2.8 hör samman med figur 7:2.7 och fråga 7 i enkäten. Här har vi dock enbart sett på hur vanligt sättet bibliotek är för informanterna att få tag på böcker. Vi har valt att skriva bibliotek istället för skolbibliotek, för att båda skolorna ska kunna svara på frågan. Vi kan se att så många som 21 informanter i Skola A har bibliotek som

det vanligaste sättet att få tag på böcker, medan det i Skola B endast är 5 informanter. Även som det näst vanligaste sättet dominerar Skola A.

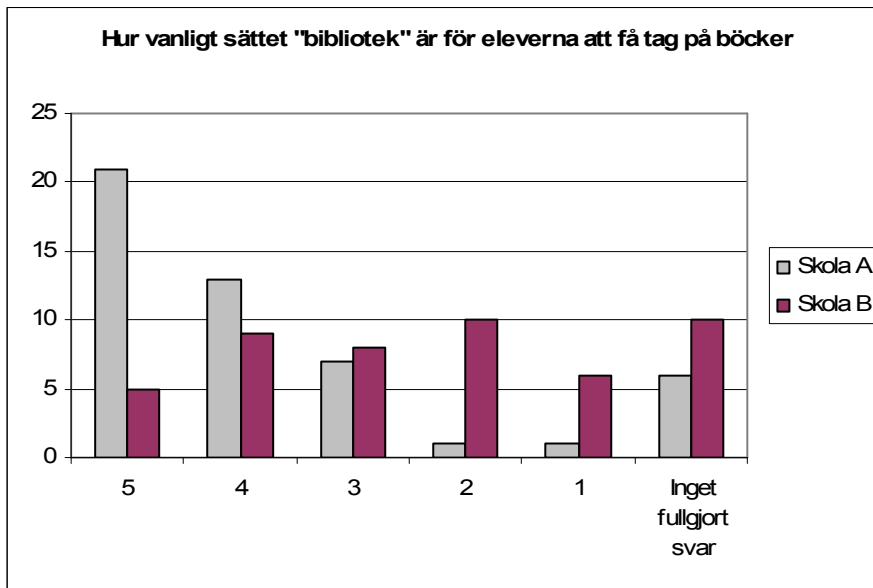

Fig. 7:2.8 visar hur vanligt sättet "bibliotek" är för eleverna att få tag på böcker. Staplarna visar antal elever. Internt bortfall: Skola A – 6 elever, Skola B – 10 elever.

Vi ser i figur 7:2.9 att familj/släkt är det svar som är vanligast i fråga om vem som uppmuntrar informanterna till läsning (fråga 8) och att detta svar står som vanligast för de båda skolorna. I de svar vi fått har det nämnts mamma, pappa, syskon och övrig

släkt. Vi valde att sortera alla under stapeln familj/släkt. Vi kunde observera att det absolut vanligaste svaret som informanterna gav inom familj/släkt var mamma. *Jag själv* är ett svar som var näst vanligast på de båda skolorna. Vi kan se att svaren bibliotek samt pedagog är vanligare på Skola B.

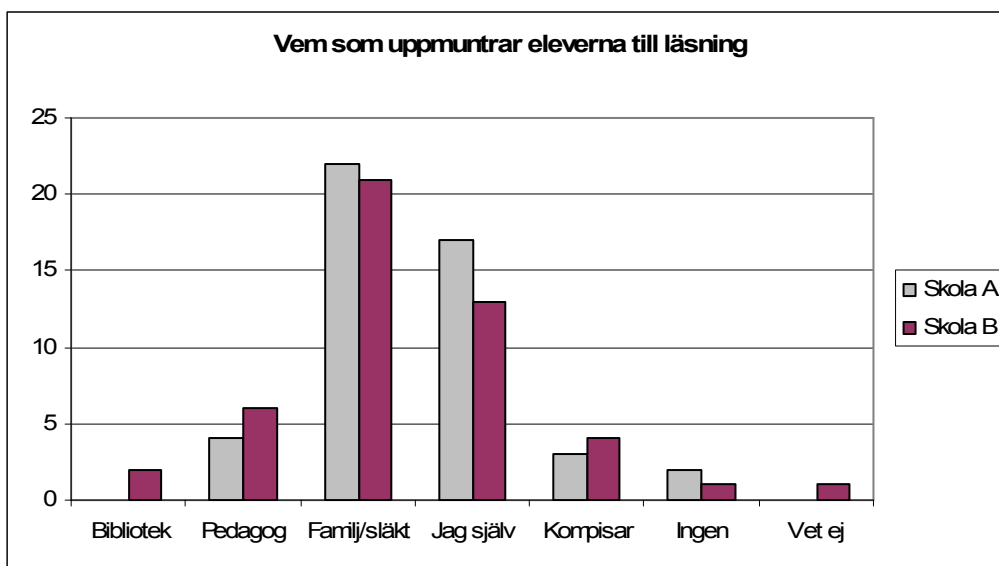

Fig. 7:2.9 visar vem som uppmuntrar eleverna att läsa. Staplarna visar antal elever.

På frågan vem som tipsar informanterna om böcker kan vi se att kompisar är det svar som är det vanligaste på de båda skolorna (fråga 9). Vi kan inte se några markanta skillnader i de övriga svaren, då informanterna har svarat relativt lika.

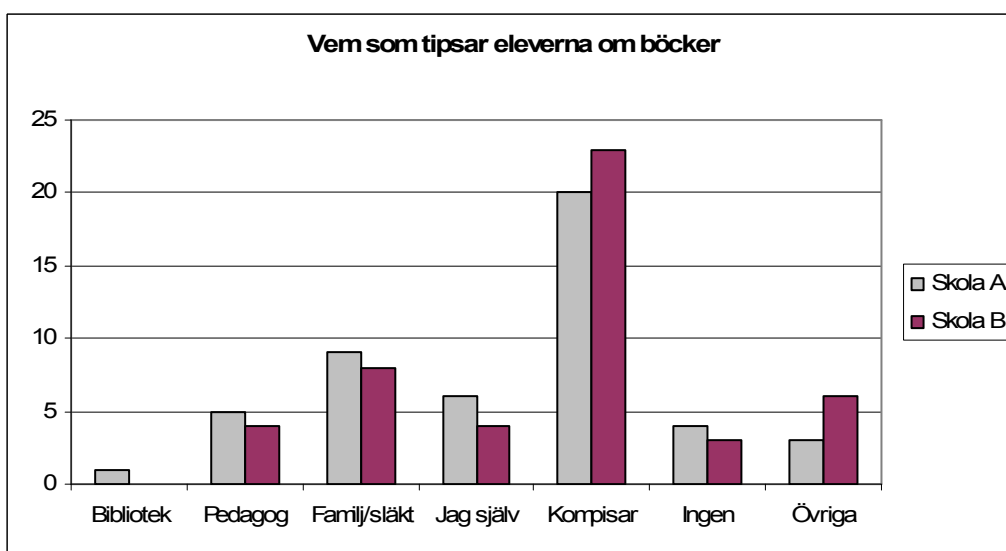

Fig. 7:2.10 visar vem som tipsar eleverna om böcker. Staplarna visar antal elever.

Frågan om hur ofta eleverna går till biblioteket under skoltid, riktar sig enbart till informanterna i Skola B, då denna skola har skolbibliotek (fråga 11 b.). Vi vet att eleverna bl.a. använder biblioteket för att låna böcker till skolarbetet. Svaren som

eleverna har gett är deras egen uppfattning av hur ofta de besöker och använder skolbiblioteket. Vi kan se att 1-2 gånger i veckan är den vanligaste uppfattningen om hur ofta de går till biblioteket, men vi kan också se att spridningen på svarsalternativen är stora.

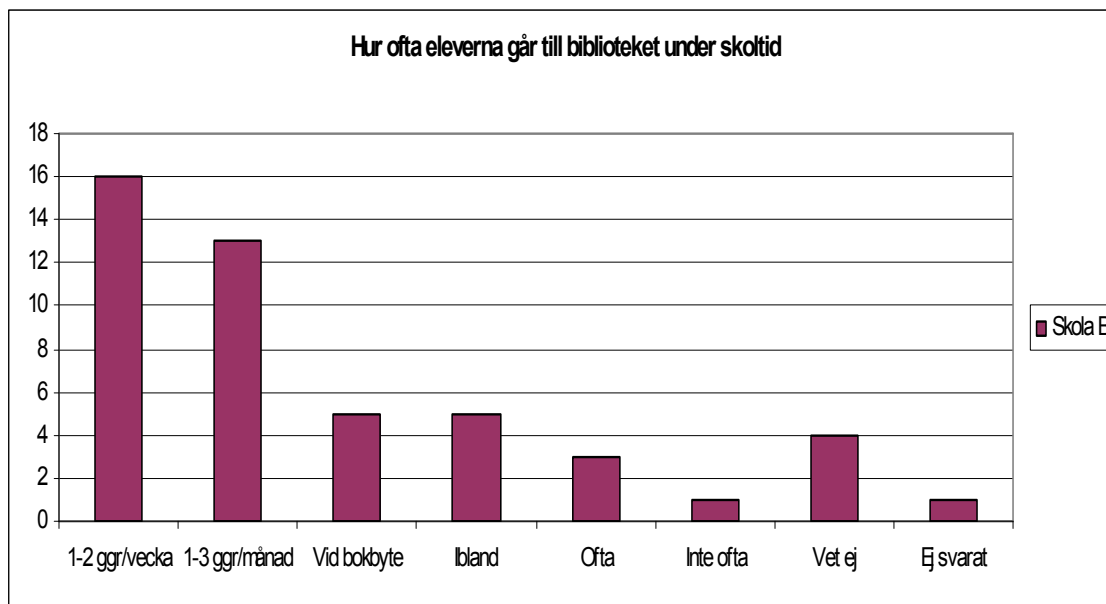

Fig. 7:2.11 visar hur ofta eleverna i Skola B uppfattar att de går till skolbiblioteket. Staplarna visar antal elever. Internt bortfall: 1 elev.

Trettio informanter i Skola A besöker biblioteket på fritiden, medan det i Skola B är elva (fråga 12). Internt bortfall i Skola A är tre. I stadsdelen där Skola A ligger finns ett stadsdelsbibliotek, medan stadsdelen där Skola B ligger endast har en bokbuss som kommer på bestämda tider. Till närmaste bibliotek får man ta sig via buss eller bil.

Resultatet av informanternas svar på frågan om de har någon favoritbok (fråga 13) visar att 69 % av informanterna i Skola A har en favoritbok som de kan namnge, medan motsvarande siffra i Skola B är 81 % (en elev motsvarar cirka 2 %). Skola A har inte något skolbibliotek, men pedagogerna arbetar medvetet med litteratur.

Exempel på favoritböcker som eleverna i Skola A gav är: *Harry Potter*, *Vargbröder*, *Sune*, *Häxan och Lejonet*, *Fem- böckerna*, *Lasse-Majas detektivbyrå* och *Spiderwick*.

Exempel på favoritböcker som elever i Skola B gav är: *Harry Potter*, *Vargbröder*, *Lasse- Majas detektivbyrå*, *Varning för X-ligan*, *Celine och drottningen*, *Huset vid vägens slut*, *Eldens hemligheter*, *Dagboken*, *Eragon den äldsta*, *Bibeln*, *Glaspärleresan* och *En gyllene bok om Odyssén*.

Slutligen frågade vi informanterna om de kan tipsa oss om några bra böcker (fråga 14). Det visade sig att i skolan utan skolbibliotek kunde 69 % av informanterna tipsa oss om några bra böcker, medan 90 % av informanterna som har tillgång till ett skolbibliotek,

kunde tipsa oss (en elev motsvarar cirka 2 %). I svaren kan vi observera att Skola B: s informanter tipsade oss om betydligt fler böcker per informant än i skola A.

Exempel på svar som informanterna i Skola A gav oss är: *Nej, det kan jag inte, Hjälprånare, Petrinideckarna, Vargbröder och Dalslandsdeckarna, Drömponnyn, En prinsessas dagbok och Systrar i jeans, Bläckhjärta och Pojken som levde med strutsar, Kalle Anka och Harry Potter, Nej, ingen särskild, Sune och Harry Potter, Bläckfiskresan och Cafémysteriet.*

Exempel på svar som informanterna i Skola B gav oss är: *Vargbröder och Laura Trenter-böckerna, Mumiemysteriet och Cirkusmysteriet, Inez-böckerna och Pia Hagmar-böckerna, Stallet brinner och Eva & Adam, Katten Bobby vandrar söder ut och Fräs och snöstormen, Cafémysteriet och Bläckfiskresan, Harry Potter och Narnia, Vargbröder och Det lysande ögat, Det lysande ögat och Dagboken, Marie Oskarssons böcker och Alla älskar Sigge, är bra!, Maj Bylocks serier om tvillingarna Marie och Jean, Halvblodsprinsen och Eragon, Dalslandsdeckarna, Ungdomsböcker för 17-åringar, Det brinner och Dagboken, Vargbröder 1 och 2, och Isens hemlighet.*

8. Analys av resultat

Har vi fått svar på våra forskningsfrågor? Kan ett väl fungerande skolbibliotek skapa läslust och lust att lära, hos eleverna? Vilka ytterligare faktorer är viktiga för att skapa

läslust hos eleverna? Kan vi falsifiera eller verifiera vår hypotes: att väl fungerande skolbibliotek skapar läslust?

Huruvida skolbiblioteket är en bidragande faktor till läslust, kan vi i vår undersökning inte urskilja. Vi kan inte heller falsifiera eller verifiera vår hypotes. Detta beror dels på att vi har utelämnat vissa betydelsefulla frågor i vår enkät, dels beror det på att stadsdelarna vi valde att göra vår undersökning i har helt olika förutsättningar. Orsaker som påverkat resultatet, tror vi, är faktorer som t.ex. att Skola B: s skolbibliotek mest inriktar sig på kunskapssökning och dataanvändning samt saknar stimulerande läsmiljö, och att Skola A ligger i en stadsdel med stadsdelsbibliotek och Skola B i en utan. Dessvärre gick vi på hörsägen att dessa skolor skulle vara bra att jämföra, och att en av skolorna har ett väl fungerande skolbibliotek, vilket det inte visade sig vara enligt vår definition. Om vi hade haft den informationen vi har nu hade vårt val av skolor sett annorlunda ut.

Vi kan i vår studie se en tendens till att Skola B: s elever har en större läsförståelse. Svensson (1988) poängterar att en god läsare tycker om att läsa. Kanske kan det vara så att eleverna i Skola B tycker mer om att läsa för att de har en god läsförståelse? Den frågan kan vi dessvärre inte besvara. Vad vi däremot finner intressant är att i Skola B kan 81 % av eleverna svara på frågan om de har någon favoritbok, medan motsvarande siffra för Skola A är 69 %. I Skola B kan 90 % av eleverna svara på frågan om de kan tipsa oss om någon bra bok, medan det i Skola A är 69 % av eleverna som kan svara på frågan. Detta kan vi anta betyda att eleverna i Skola B har större lust för läsning. Att det är 12 % i Skola B som uppger att de läser hemma hos kompisar, medan det i Skola A är 1 % finner vi också intressant. Kanske kan det vara så att eleverna i Skola B, som har ett skolbibliotek och arbetar på ett undersökande sätt, har större lust för att läsa och att de tillsammans med kompisar läser för att lära på fritiden.

Med hjälp av den litteratur vi studerat kan vi besvara att skolbiblioteket kan skapa lust att läsa och lära. Genom att vara medveten om och ta tillvara på elevers intresse och tidigare erfarenheter (Vygotskij 1999), och se till elevernas livslånga lärande (Pramling, förel. 2003) har pedagoger och skolbibliotekarie stora möjligheter att arbeta på ett sådant sätt att lusten till att lära och läsa väcks hos eleverna. För att få svar på hur lust att läsa och lära skapas har vi i vår litteraturbakgrund belyst olika teorier och tester. Genom litteraturbakgrunden har vi kunnat se på olika faktorer som bidrar till läslust, såväl skolbibliotek, föräldrar som goda förebilder, pedagoger som har en naturlig relation till litteratur, miljö, pedagogers arbetssätt o.s.v.

9. Slutdiskussion

Med vår hypotes, att väl fungerande skolbibliotek skapar läslust, i åtanke blev vi överraskade av svaren och resultaten som enkätundersökningen gav oss.

Undersökningens utfall överensstämde inte helt med vår ställda hypotes. Resultaten vi fick, som vi trodde skulle visa oss och er läsare att skolbibliotek skapar och bidrar till läslust, var inte så tydliga och markanta. Vi tror att enkätundersökningens resultat beror på ett antal olika faktorer:

- Skola A ligger i en stadsdel som har ett stadsdelsbibliotek, som eleverna besöker såväl på skoltid som på fritid, medan Skola B: s stadsdel inte har något närliggande stadsdelsbibliotek att besöka på fritiden utan endast en bokbuss som kommer på bestämda tider.
- Skola A har inte något skolbibliotek, men det har Skola B. Vi vill här poängtera att skolbiblioteket inte har något större utbud av skönlitteratur att erbjuda eleverna, och att det i skolbiblioteket inte finns någon möjlighet till läsning i ett lugnt rum där eleven kan finna läsro. Vi upplever inte att Skola B: s skolbibliotek satsar på läsning, läslust och litteraturupplevelser, utan snarare på informationssökning och dataanvändning.
- Pedagogerna i Skola A arbetar på ett medvetet och inriktat sätt vad gäller läsning och litteratur. I Skola B såg vi inte samma engagemang för skönlitteratur, då de på denna skola arbetar mer med det undersökande arbetssättet, vilket innebär att eleverna själva får läsa sig till kunskaper i faktaböcker.
- I Skola A väcker pedagogerna elevernas lust till läsning, genom att ha böcker och litteratur synliga och lättillgängliga i klassrummen. På denna skola har pedagogen högläsning varje dag och eleverna har 15 minuters läsläxa varje dag, medan man i Skola B endast har högläsning 3-4 gånger i veckan.

I litteraturgenomgången kan vi se hur viktigt det är med en engagerad pedagog som har ett stort intresse för böcker och läsning. Genom tidigare projekt och forskning ser vi hur pedagogers och skolbibliotekariers engagemang och genuina intresse för läsning har en betydande roll för att väcka elevers läslust. Detta poängteras av Alleklev och Lindvall (2000) som utförde projektet *Listiga räven*. De anser att det är viktigt att pedagogerna har ett personligt förhållande till skönlitteratur, såväl barn- som vuxenlitteratur, för att kunna göra läsning till en naturlig del av vardagen och livet, även för eleverna i skolan. Vi kan i vårt resultat av enkätundersökningen inte utläsa att det är pedagog eller bibliotekarie som uppmuntrar och tipsar eleverna om läsning och litteratur. Det förefaller mer som att familj och släkt samt kompisar är de som uppmuntrar till läsning och tipsar om olika böcker. På de båda skolorna är det kompisar som dominerar vad gäller boktips. I Skola A är folkbiblioteket det vanligaste sättet för eleverna att få tag i böcker, medan det i Skola B är sättet fått/köpt. Det är intressant att 12 % av informanterna i Skola B läser hos kompisar, medan siffran endast är 1 % i Skola A. Vi undrar vad denna skillnad kan bero på? Kan det förefalla så att eleverna i Skola B, som har fått/köpt böcker som det vanligaste alternativet att få tag på böcker, är mer stimulerade till läsning hemifrån? Svensson (1988) påpekar vikten av att barnet får uppleva läsning som en viktig kulturell upplevelse. Svensson hänvisar i sin studie till Carlsen (1971) som påpekar att om föräldrarna har ett stort engagemang för läsning, kan detta få en positiv inverkan på barnens inställning till läsning och litteratur. Kan det vara av denna anledning som fler elever i Skola B läser hemma hos kompisar? Svensson poängterar att det inte är några garantier att barn som lever i miljöer där vuxna

anser att läsning är viktigt själva blir läsare, men att chanserna ökar. Han poängterar att många andra faktorer är viktiga så som t.ex. skolan och kompisar.

Eleverna i Skola A besöker bibliotek på fritiden i hög grad, medan det i Skola B är betydligt färre elever. I stadsdelen som Skola B ligger finns, som tidigare nämnts, inget stadsdelsbibliotek och bokbussens bestämda tider kan vara ett hinder för spontana biblioteksbesök på fritiden. Detta kan vara en bidragande orsak till att föräldrarna köper böcker till barnen istället. Det kan omvänt vara att föräldrarna köper böcker till barnen och därmed finns inget större behov att låna böcker från bibliotek, vilket kan vara orsaken till att bibliotek inte är det vanligaste sättet att få tag på böcker.

I frågan där informanterna ska rangordna sina fem vanligaste fritidssysselsättningar på en lista skiljer sig skolorna inte markant åt. Om man räknar ut medelvärdet för informanternas placeringar av läsning (vi har då räknat sjätte plats eller mer som 6) får vi i Skola A medelvärdet 4,25, medan medelvärdet i Skola B är 4,23. Vi ser då att de båda skolornas informanternas placering av läsning är relativt lika. Vi kan däremot se skillnader i resultatet av antal placeringar på respektive plats på listan. I Skola A har ingen elev satt läsning på första plats, medan det i Skola B är sex stycken. Vi kan också se att fler elever i Skola B satt läsning som sjätte plats eller mer. Vi tycker att skillnaderna i placeringarna är intressant, men vad detta kan bero på är svårt att utläsa. På frågan hur ofta eleverna läser på fritiden var det fler av eleverna i Skola A som svarade varje dag. Något som kan ha inverkat på resultatet i denna fråga kan vara att eleverna i Skola A kan ha räknat in sina 15 minuters dagliga läsläxa.

I bibliotekslagen påtalas vikten av att skolorna har ett välutrustat och bemannat skolbibliotek. Ändå är det idag ett flertal skolor som inte har ett skolbibliotek eller har ett för litet och för dåligt utrustat skolbibliotek eller så står det helt obemannat. Detta går helt emot det som nämns i bibliotekslagen från 1996, vilken säger att alla elever ska ha tillgång till bra skolbibliotek. I läroplanen står det att det är rektorns ansvar att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, bra läromedel och annat stöd för att på egen hand kunna söka och utveckla kunskaper t.ex. genom bibliotek och datorer. Flera av de grundskolor som har ett skolbibliotek har skolbibliotekspersonal som inte är heltidsanställda och skolbiblioteket har begränsade öppettider. Vi anser att elever och lärare bör ha tillgång till ett skolbibliotek och utbildad skolbibliotekarie under hela skoldagen. Harwayne (1992) understryker hur viktigt det är att barn och elever har möjligheten att besöka skolbiblioteket under skoltid och att de i skolbiblioteket ska kunna gå och botanisera runt bland det stora utbudet av litteratur som skall finnas i ett skolbibliotek. Hon påtalar att barn och elever måste få upptäcka litteratur på egen hand. "The school library is no doubt, the best equipped place for children to experience the delights of discovery" (a.a. s. 96).

I kursplanen för svenska (2000) behandlas vikten av att elevernas begreppsvärld vidgas, detta bidrar bl.a. språkutvecklingen till. Svenskämnet har huvudansvaret för elevernas språkliga utveckling, vilket bl.a. innebär en förmåga att uppleva och tillgodogöra sig litteratur. Språket och litteraturen är svenskämnets största områden och en källa att hämta kunskap ur för att förstå världen omkring oss. Språket är vår huvudsakliga kod för lärande, som underlättar och skapar större förmåga hos oss att erövra nya begrepp och att lära oss att se sammanhang, tänka logiskt, granska kritiskt och att värdera. Detta nämns inte bara i kursplanerna utan detta sammanfaller dessutom väl in på Vygotskijs (1995) teorier om att bygga vidare på redan kända element. Individens utgångspunkt är det han/hon redan vet och bygger vidare på sina egna kunskaper. När vi besökte Skola B

kunde vi observera att eleverna tycktes ha en större läsförståelse än eleverna i Skola A. Detta grundar vi på att eleverna ställde färre frågor, tog kortare tid på sig vid enkätundersökningens genomförande och generellt lämnade mer utförliga svar på de öppna frågorna. Kan detta vara skolbibliotekets och det undersökande arbetssättets förtjänst? Genom ett undersökande arbetssätt söker eleverna själva kunskaper och sällar på så sätt information utefter eget intresse. Limberg (2002) anser att skolbibliotekets pedagogiska funktion är att biblioteket ska bli en naturlig del av undervisningen, samt bidra till att höja kvalitén på elevers lärande. Vi kan anta att Skola B:s skolbibliotek kan vara en bidragande faktor till elevernas något större läsförståelse.

I samtalet med en av pedagogerna i Skola A poängterade hon att hon påtagligt kunde se en sämre läsförmåga hos sina nuvarande elever, än vad tidigare generationers elever haft. I denna skola arbetar man med traditionella läroböcker och de har inga boksamtal. Vi anser att det är egendomligt att denna pedagog som verkar vara medveten och erfaren inte lägger större vikt vid att samtala med eleverna runt böckerna de läst. Vi anser att genom att eleverna får samtala så tydliggör de för sig själva vad de läst, och hur de uppfattat texten. Genom boksamtal får eleverna träna sig i att förmedla och se sitt eget lärande, samt se hur viktigt det är att förstå det man läser.

Ett flertal lärare inklusive de vi har samtalat med vid vår enkätundersökning beställer idag böcker från biblioteksservice för att ha i sina klassrum. Ofta är detta i brist på skolbibliotek och resurser. Vissa lärare vill ha boklådor och böcker att tillgå i sina respektive klassrum, där de placeras väl synliga. Men vem är det som väljer böckerna? Vi tror att det oftast är pedagogen. Eleverna får då inte tillfälle att själva söka och finna sin bok, en bok som just intresserar honom eller henne. Detta är något som Harwayne (1992) poängterar ett flertal gånger i sin bok *Lasting Impression*. "As parents, as teachers, we need to stop having all the fun. Instead, we need to invite students to become part of the process of finding good writing, not merely enjoying the good writing we put before them" (Harwayne, 1992, s. 95).

Harwayne liksom Vygotskij talar om elevers intressen. Vygotskij anser att man först ska väcka barnets intresse och att intresset ska riktas åt rätt håll. Harwayne skriver även hon om vikten av att väcka elevers intressen, men hon intresserar sig för att väcka elevers intresse för läsning och litteratur. Hon redogör i sin bok om hur hon arbetade med sina tioåriga elever. Harwayne skriver att hon visar och presenterar för sina elever all slags litteratur. Mycket av denna litteratur har hon tagit med sig hemifrån. Det är t.ex. böcker hon läst eller läser just nu, gamla brev och dikter. Harwayne väljer omsorgsfullt ut delar av litteraturen som passar elevgruppens ålder och intressen. Hon försöker på detta sätt väcka elevernas intresse och lust för läsning. Vygotskij talar om intressen som rotar sig och kvarstår livet ut genom långvarig stimulering. Harwayne skriver om "lasting impression", om bestående, varaktiga intryck (vår översättning), om att man som pedagog ska försöka skapa intressen och intryck hos sina elever som är bestående och som följer eleverna vidare i livet. I *Viljan att lära* (2002) skriver författaren Titti Hasselrot "[e]leverna i skolan lär sig ingenting meningsfullt om de inte vill själva. Hur väcks viljan, eller: Hur låter man bli att skrämman bort den lust att lära som naturligen finns?" Med hennes ord i åtanke ser vi åter igen vikten av att se till elevernas intresse, att pedagoger och skolbibliotekarier måste se till och utgå från barnens erfarenhetsvärld.

Vi anser att det är viktigt att elever ska ha möjligheten att få hjälp av pedagogisk utbildad personal att hitta just den bok som passar honom eller henne. Skolbiblioteket bör finnas i deras närhet och vara lätt att tillgå, så att eleverna kan gå dit för bokbyte

m.m. Skolbiblioteket ska inbjuda till läsning och bör vara en plats där man finner och får uppleva läslust och läsro. Ett väl fungerande skolbibliotek bör ge barn och elever möjligheten till ett stort utbud av god litteratur – såväl faktaböcker som skönlitteratur. I skolbiblioteket bör det finnas en utbildad skolbibliotekarie som är väl inläst på barnböcker och andra aktuella böcker, han/hon ska kunna ge goda tips och råd till eleverna. Med elevens läsutveckling, intresse och mognad i åtanke bör skolbibliotekarien kunna hjälpa eleven med val av böcker. När vi talar om ett väl fungerande bibliotek, så avser vi ett bibliotek som har ett stort utbud av olika sorters litteratur, läsvänlig och inbjudande miljö samt en engagerad bibliotekarie.

I Skola B satsar man främst på faktaböcker och dataanvändning, något som även vi anser är nödvändigt för elevers utveckling, men vad som saknas är en läsvänlig miljö och en satsning på skönlitteratur. Bibliotekarien berättade att hon saknar lärum, då hon märker att många elever blir störda av andra aktiviteter som pågår i biblioteket. Ögland (2002) poängterar att läsmiljön har betydelse för läslusten och att det är viktigt att det i skolbiblioteket ska finnas en stationär mysig läsplats. Alleklev och Lindvall (2000) anser att läsning ska vara en upplevelse som skapar läslust. Skolbibliotekarien i Skola B som är anställd på 82 % hinner inte mer än 1-2 boksamtal per klass och år. Vi anser att det är viktigt med boksamtal då eleverna uppfattar en text på olika sätt, detta är även någonting som Marton och Booth (2000) poängterar. Genom boksamtalen får eleverna möjligheten att verbalt återge och samtala om en text, så som de har uppfattat den, samt ta del av andras uppfattning. Det är också viktigt med boksamtal då dessa inspirerar barn och elever till läsning. Harwayne (1992) påtalar att barn och elever måste få upptäcka litteratur på egen hand, hon talar om upptäckandet som ett äventyr och att de på detta sätt kan finna tjusningen i läsning och bli förälskad i litteratur.

För att stärka elevers läslust och skolbibliotekets pedagogiska roll anser vi att fler satsningar bör göras inom detta område. På uppdrag av regeringen har Myndigheten för skolutveckling (2006) fått ansvaret att utveckla skolbibliotek och dess pedagogiska roll. Myndigheten framhåller den pedagogiska miljön som viktig och betydande för elevers språkutveckling och lärande, och den anser att skolbiblioteket är en viktig plats för elevers läs- och skrivarbete (www.skolutveckling.se). Skolverket granskar, på uppdrag av regeringen, hur kommunerna motsvarar lagen beträffande skolbiblioteken, och hur skolbiblioteken används för att stärka elevers lärande (www.regeringen.se). Skolminister, Ibrahim Baylan, vill (2005) stärka, stimulera och utveckla skolbiblioteken och det pedagogiska arbetet tillsammans med lärarutbildningarna. Vi ser dessa satsningar och uppdrag som mycket positiva för utvecklingen av skolbibliotek och elevers ökade läslust och lust att lära.

10. Slutord

Den hypotes vi ställt oss, dvs. att väl fungerande skolbibliotek skapar läslust, kan vi genom vår egen undersökningsdel varken falsifiera eller verifiera. Vårt resultat är inte

generaliserbart, dvs. att resultatet förmodligen skulle bli annorlunda i en annan undersökningsgrupp. Något som vi i vår undersökning kan observera är att eleverna på skolan som har ett skolbibliotek och arbetar på ett undersökande sätt, dvs. att eleverna läser sig till kunskaper i faktaböcker som de själva inhämtat från skolbiblioteket, verkar ha en bättre läsförståelse. Vi är överraskade över att skillnaderna i resultatet inte är markantare och vi är förvånade över att vi inte heller ser några tydliga tecken på att skolbiblioteket har en bidragande roll vad gäller elevernas läslust. Positivt är att pedagogerna på skolan utan skolbibliotek arbetar på ett medvetet sätt då de anser att läsning är en viktig del i skolarbetet. Därför utnyttjar skolan stadsdelsbiblioteket och biblioteksservice i stor utsträckning.

Om vi skulle forska vidare i vår studie hade det varit intressant att intervjua informanterna, speciellt de som satt läsning som fritidsintresse långt ned på listan. Vad är orsaken till informanternas låga placering av läsning? Det hade också varit väsentligt att jämföra skolor som mer uppfyller våra krav, dvs. att den ena skolan har ett väl fungerande skolbibliotek, enligt vår definition, samt att skolorna ligger i stadsdelar med likvärdig social standard samt förutsättningar vad gäller bibliotek. Vi tror att en sådan jämförelse skulle visa tydligare skillnader, vilket är viktigt för att belysa skolbibliotekets betydande roll i elevers lärande.

Vi anser att en ökad satsning på skolbibliotek och läsning skapar goda förutsättningar och möjligheter för barn och elever att få ökad läslust. Den ökade läslusten leder i sin tur till ökad läsförmåga, vilket gynnar elevernas lärande och chanserna för att få goda resultat i skolans andra ämnen växer. Viktigt är att skolan och skolbiblioteket tidigt arbetar för att få elever att inta en positiv inställning till läsning. Då elever får en positiv inställning till läsning leder detta till läslust, vilket i sin tur gynnar elevernas språkutveckling och underlättar och förbättrar deras läs- och skrivutveckling. Skolbiblioteket bör ses som en inspirationsrik och pedagogisk resurs för lärande under hela utbildningstiden, från förskolan till dess att eleverna lämnar skolan.

Vår studie är viktig för att man i lärarutbildningar, läroplaner, och som pedagog blir medveten om skolbiblioteket och läsningens viktiga och betydelsefulla roll i en elevs lärande. Därför bör skolbibliotekets funktion och pedagogiska roll tydliggöras och spridas. Vi anser att det är viktigt att kunskapen ökas inom detta område och att fler satsningar görs, därför ser vi mycket positivt på de satsningar som nu pågår inom detta område.

Även om vi i vår studie inte tydligt ser att skolbibliotek skapar läslust, så tror vi ändå att ett väl fungerande skolbibliotek som satsar på läsning, läslust och en god läsmiljö skapar läslust och lust att lära, hos eleverna.

Referenslista

Litteratur

Alexandersson, M. & Limberg, L. (2004). *Textflytt och söklump – informationssökning via skolbibliotek*. Stockholm: Liber distribution.

Alleklev, B. & Lindvall, L. (2000). *Listiga räven – läsinläring genom skönlitteratur*. Stockholm: En bok för alla.

Alleklev, B. & Lindvall, L. (2003). *Listiga räven – smyger vidare*. Stockholm: En bok för alla.

Ekström, S. (2004). *Läs och berätta: handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper i förskola och förskoleklass*. Stockholm: En bok för alla.

Harwayne, S. (1992). *Lasting Impressions, weaving literature into the writing workshop*. Portsmouth: Heinemann.

Hasselrot, T. & Sundin Beck, U. & Bibliotekstjänst. (2002). *Viljan att lära - Om lärandets drivkrafter och skolbibliotekens möjligheter*. Lund: Bibliotekstjänst & Skolverket.

IFLA/UNESCO:s riktlinjer för skolbibliotek. (2004) Svensk översättning: Adina Giselsson. Malmö: Pedagogiska centralen.

Limberg, L. (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Livsviktigt: prisbelönta skolbibliotekarier & skolbibliotek i centrum. (2004). Utgiven av: Bonnier Carlsen bokförlag och Bonnier Utbildning AB.

Lpo94. Utbildningsdepartementet, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes.

Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Mål i mun, förslag till handlingsprogram för svenska språket: SOU 2002: 27.

Betänkande av kommittén för svenska språket. (2002). Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

PIRLS 2001. (2003). *PIRLS 2001 – Barns läskompetens i Sverige och i världen*. Stockholm: Skolverket.

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Skolbibliotek i fortsatt medvind. Bibliotekstjänst. (2002). Lund: Bibliotekstjänst.

Stensmo, C. (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, C. (1988). *Att ge mening åt skönlitteratur- om barns och ungdomars utveckling till läsare*. Linköping: Tema kommunikation.

Vygotskij, L, S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Vygotskij, L, S. (1999). *Vygotskij och skolan, Texter ur Lev Vygotskij's Pedagogisk psykologi kommenterade som historia och aktualitet. (red. Gunilla Lindqvist. Lund: Studentlitteratur.*

Wåhlin, K. & Asplund Carlsson, M. (1994). *Barnens tre bibliotek*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.

Ögland, M. & Statens kulturråd. (2002). *Skolans bibliotek*. Stockholm: Statens kulturråd.

Internetkällor

<http://www.integrationsforum.se/artikel2.htm>

2006-04-12

http://www.kulturradet.se/ovfiles/1Skolbiblioteken_2002.pdf (Skolbiblioteksstatistik)

2006-04-18

<http://www.kulturradet.se/print.php?reslm=253&pid=1543> (Bibliotekslagen)

2006-04-20

https://www.ne.se/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advanced_search=false&t_word=skolbibliotek&btn_search=S%F6k+i+NE

2006-05-22

<http://www.regeringen.se/sb/d/5852/a/50854>

2006-04-20

<http://www.skolbibliotek.se/mal.htm>

2006-04-04

<http://www.skolbiblioteksgruppen.se/historik.htm>

2006-04-04

<http://www.skolutveckling.se/utvecklingsteman/skolbibliotek/>

2006-02-05

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0506&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087>

2006-04-04

<http://www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp?artikel=703709>

2006-04-20

Denna enkätundersökning kommer att behandlas helt anonymt, men vi skulle gärna vilja veta om du som svarar är tjej eller kille. Ringa in nedan!

Tjej

Kille

1. Räkna upp dina fem vanligaste fritidssysselsättningar, skriv den vanligaste först osv.

1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

5 _____

2. Om "läsa böcker" inte kom med på listan, vilket nummer vill du ge åt bokläsandet? Det kan vara vilken sorts böcker som helst t.ex. skönlitteratur, faktaböcker eller annat.

Läsa böcker får nummer _____

3. Vilka sorts böcker läser du mest?

4. Var läser du böcker? Ringa in de alternativ som passar in på dig (du kan ringa in fler än ett)

Skolan Hemmet Bibliotek Hos kompisar

5. När läser du?

Bilaga 1

6. Hur ofta läser du böcker utanför skolarbetet? Ringa in ett alternativ

Varje dag

1-2 gånger i veckan

3-5 gånger i veckan

1-3 gånger i månaden

7. Vilket är det vanligaste sättet du får tag på böcker? Sätt en 5: a ovanför det vanligaste sättet, en 4: a ovanför det näst vanligaste, en 3: a osv.

Bibliotek

Hemmet

Skolan

Kompisar

Fått/köpt

8. Vem uppmuntrar dig till att läsa?

9. Vem tipsar dig om böcker?

10. Läser du något annat än böcker, t.ex. serier, dagstidningar, specialtidningar som t.ex. fotbollstidning, golftidning, hästtidning?

11. Använder ni biblioteket i skolan?

Bilaga 1

Om ni svarade ja på fråga 11, så besvara de följande tre frågorna.

11 a. Vad använder ni biblioteket till?

11 b. Hur ofta går du till bibliotek i, eller med, skolan?

11 c. Lånar du böcker för att läsa hemma?

12. Går du till bibliotek på fritiden?

13. Har du någon favoritbok, och i så fall vilken?

14. Kan du tipsa oss om några bra böcker?

TACK för att du svarade på våra frågor.

Carolina och Zandra

